

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті

Ғылыми кеңес мәжілісінде
қаралды және бекітілді
27.05.2026, №9 хаттама

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІ ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУГЕ ДАЯРЛАУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Павлодар, 2026

Болашақ мұғалімдерді университет жағдайында дарынды балалармен
жұмыс істеуге даярлаудың педагогикалық технологиясы Қазақстан

Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті қаржыландыратын ғылыми бағдарламаны іске асыру шеңберінде әзірленді (ЖБН BR28712263 «Қазақстан балаларының дарындылығын дамыту бойынша педагогикалық кадрларды даярлаудың кешенді ғылыми-инновациялық жүйесін құру»).

Педагогикалық технология білім беру процесін жүйелі ұйымдастыруды және педагогикалық кадрларды кәсіби даярлаудың болжамды нәтижелеріне қол жеткізуді қамтамасыз ететін тұжырымдамалық, мазмұндық, процестік және диагностикалық-нәтижелілік компоненттерді қамтитын ғылыми-әдістемелік өнімнің дербес түрі болып табылады.

Технологияны әзірлеушілер

Утилова А. М.	п.ғ.к., Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті Педагогика жоғары мектебінің қауымдастырылған профессоры
Асаинова А. Ж.	п.ғ.к., Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті Жаратылыстану жоғары мектебінің профессоры
Шакенова Т. Ж.	п.ғ.к., Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті Педагогика жоғары мектебінің қауымдастырылған профессоры
Байдалинова Б. А.	б.ғ.к., Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті Жаратылыстану жоғары мектебінің қауымдастырылған профессоры
Кабиева С. Ж.	б.ғ.к., Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті Жаратылыстану жоғары мектебінің қауымдастырылған профессоры
Шавалиева З. Ш.	п.ғ.к., Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті Педагогика жоғары мектебінің қауымдастырылған профессоры
Жанғазы Г.С.	Павлодар облысы Білім беру басқармасының «Жас Дарын» мамандандырылған мектеп-лицейі» КММ басшысы

Мазмұны

1	Түсіндірме жазба	4
2	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының тұжырымдамалық бөлімі	7
2.1	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының теориялық-әдіснамалық негіздері	7
2.2	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының құрылымдық-функционалдық моделі	10
2.3	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясын іске асыру принциптері	13
3	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының мазмұндық бөлімі	16
3.1	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың мазмұны	16
3.2	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясын оқу-әдістемелік қамтамасыз ету	20
4	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының үдерістік бөлімі	26
4.1	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясын іске асыру кезеңдері	26
4.2	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясын іске асырудың әдістері, нысандары мен құралдары	29
4.3	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясын іске асырудың педагогикалық шарттары	33
5	Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының диагностикалық-нәтижелік компоненті	37
5.1	Болашақ мұғалімдердің дарынды балалармен жұмысқа кәсіби даярлығының критерийлері мен көрсеткіштері	37
5.2	Болашақ мұғалімдердің дарынды және талантты білім алушылармен жұмысқа кәсіби даярлығын деңгейлік бағалау моделі	47
5.3	Болашақ мұғалімдердің дарынды балалармен жұмысқа кәсіби даярлығын бағалаудың диагностикалық құралдары	50
	Қорытынды	55
	Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	57
	Қосымша	59

1. Түсіндірме жазба

Өзектілігі. Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлаудың педагогикалық технологиясын әзірлеу өзектілігі білім беруді дамытудың заманауи үрдістерімен және педагогтің кәсіби қызметіне қойылатын талаптармен негізделеді. Халықаралық және ұлттық зерттеулерде дарынды білім алушыларды жүйелі қолдаудың маңыздылығы және педагогтерді осы санатпен жұмыс істеуге арнайы даярлау қажеттілігі атап көрсетілген [1,2].

Заманауи мектеп тұлғаның зияткерлік және шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған, бұл педагогтен дарындылықтың табиғатын түсінуді және оны дамыту технологияларын меңгеруді талап етеді. Зерттеулер көрсеткендей, дарынды білім алушылар ақпаратты өңдеудің жоғары жылдамдығын, ойлау икемділігін және ерекше идеяларды тудыру қабілетін қоса алғанда, өзіндік танымдық сипаттамаларға ие [3,4]. Сонымен қатар, жоғары сезімталдық пен перфекционизмге бейімділік, сондай-ақ әлеуметтік бейімделудегі қиындықтар сияқты эмоционалдық саланың ерекшеліктері де байқалады [5], бұл педагогті даярлауға кешенді көзқарасты қажет етеді.

Ғылыми әдебиеттерде оқытуды дербестендіру қажеттілігі мен стандартталған білім беру практикасының басымдылығы арасындағы қарама-қайшылық ерекше атап өтіледі. Дарынды білім алушылар жеке білім беру траекторияларына, сараланған тапсырмаларға және оқытудың вариативті түрлеріне мұқтаж [6]. Сонымен бірге зерттеулер педагогтердің дарындылықты дамытуға бағытталған білім беру ортасын жобалауға дайындық деңгейінің жеткіліксіздігін тіркейді.

Білім алушылардың тек танымдық қана емес, сонымен бірге эмоционалдық және әлеуметтік құзыреттіліктерін дамыту да ерекше маңызға ие болуда. Білім берудегі заманауи көзқарастар дарындылықты зияткерлік, тұлғалық және әлеуметтік компоненттерді қамтитын көпөлшемді құбылыс ретінде қарастырады [7]. Осы салаларда жүйелі қолдаудың болмауы оқу уәждемесінің (мотивациясының) төмендеуіне және әлеуметтенудегі қиындықтарға әкеп соғуы мүмкін.

Өзектілікті арттыратын қосымша фактор білім беруді цифрландыру болып табылады. Цифрлық технологиялардың даму жағдайында оқытуға дербес тәсілді іске асыруға мүмкіндік беретін бейімделгіш білім беру платформаларының, деректер талдамасының және жасанды интеллект құралдарының рөлі артып келеді [8]. Болашақ педагогтерді даярлау осы құралдарды дарынды білім алушылармен жұмыста тиімді пайдалануды қамтамасыз ететін цифрлық құзыреттіліктерді енгізуді талап етеді.

Цифрлық құралдарды интеграциялай отырып, танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік құзыреттіліктерді дамытуға бағытталған болашақ мұғалімдерді даярлаудың педагогикалық технологиясын әзірлеу білім беру жүйесінің заманауи талаптарымен негізделген және дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыстың тиімділігін арттыруға бағытталған. Бұл технологияның басты сипаттамасы ретінде оның интегративті сипаты танылады, ол цифрлық білім беру ортасына сүйене отырып, болашақ

педагогтің аталған құзыреттіліктерін біртұтас жүйеде қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Даярлау қызметтік логикада іске асырылады: дарындылық туралы теориялық білім білім беру ортасын жобалау, жеке білім беру траекторияларын әзірлеу және педагогикалық жағдаяттарды модельдеу арқылы бірден практикаға көшіріледі. Құзыреттіліктерді қалыптастыру білім алушылардың ерекшеліктерін талдауды және негізделген педагогикалық шешімдерді таңдауды талап ететін кешенді кәсіби міндеттерді шешу арқылы жүзеге асырылады.

Жүйе құраушы белгі ретінде негізгі компоненттердің өзара байланысы танылады: диагностика білім беру ортасын жобалауды анықтайды, жобалау — технологияларды таңдауды айқындайды, ал іске асыру процесі тиімділікті бағалаумен және шешімдерді түзетумен қатар жүреді.

Дарынды білім алушылардың дамуын дербестендіруді және сүйемелдеуді қамтамасыз ететін цифрлық құралдардың (білім беру аналитикасы, бейімделгіш платформалар) интеграциялануы қосымша маңыздылық береді. Ұсынылып отырған технология болашақ мұғалімді заманауи мектептегі кәсіби қызметке даярлаудың кешенді және практикаға бағытталған моделі ретінде қарастырылады.

Технологияның жаңалығы: болашақ мұғалімді даярлаудың танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік компоненттерін цифрлық құралдарды жүйе құраушы элемент ретінде қоса отырып, кәсіби қызметтің біртұтас логикасында интеграциялауында жатыр. Дәстүрлі модельдерден ерекшелігі, бұл технология білім беру ортасын жобалау, жеке траекторияларды әзірлеу және білім беру аналитикасын пайдалану арқылы құзыреттіліктерді қызметтік негізде қалыптастыруға бағытталған. Жаңашылдық сонымен қатар білім беру шешімдерінің диагностикасы, жобалануы, іске асырылуы және тиімділігін бағалаудың өзара байланысын қамтамасыз етуден де көрінеді.

Технологияның жетекші идеялары:

- педагогті дарынды білім алушылармен жұмыс істеуге даярлаудың негізі ретінде танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуды интеграциялау;
- практикаға бағытталған кәсіби міндеттерді шешу арқылы қызметтік тәсілді іске асыру;
- диагностика және жеке білім беру траекторияларын жобалау негізінде оқытуды дербестендіру;
- педагогикалық қызмет кезеңдерінің жүйелі өзара байланысы (диагностика — жобалау — іске асыру — бағалау);
- цифрлық технологияларды білім беру нәтижелерін диагностикалау, сүйемелдеу және талдау құралы ретінде пайдалану.

Технологияның мақсаты: цифрлық құралдарды қолдана отырып, танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік құзыреттіліктерді интеграциялау негізінде дарынды әрі талантты білім алушылардың дамуын қамтамасыз

ететін білім беру ортасын жобалау мен іске асыруға болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығы мен қабілеттерін қалыптастыру.

Технологияның міндеттері:

1. Дарындылықтың табиғаты мен оның көріністері туралы жүйелі білімді қалыптастыру.
2. Дарынды білім алушыларды диагностикалау және анықтау біліктерін дамыту.
3. Білім беру ортасын және жеке білім беру траекторияларын жобалау дағдыларын қалыптастыру.
4. Дербестендірілген және саралап оқыту технологияларын меңгеру.
5. Білім беру шешімдерінің тиімділігін психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу және бағалау құзыреттіліктерін қалыптастыру.

Технологияның практикалық маңыздылығы оның болашақ мұғалімдерді дарынды білім алушылармен жұмыс істеуге даярлау үшін жоғары педагогикалық білім беру жүйесінде қолданыла алуымен анықталады. Технологияны іске асыру университет білім алушыларының диагностика жасауға, білім беру ортасын жобалауға, оқытуды ұйымдастыруға және мектеп оқушыларының дамуын сүйемелдеуге дайындығы мен қабілетін қамтамасыз етеді. Цифрлық құралдарды пайдалану дербестендіру және нәтижелерді бағалау мүмкіндіктерін кеңейтеді. Технология жоғары білім беру ұйымдарының білім беру бағдарламаларына, біліктілікті арттыру жүйесіне енгізілуі мүмкін және практикаға бағытталған курстар мен әдістемелік материалдарды әзірлеуге негіз бола алады.

Технологияны енгізуден күтілетін нәтижелер. Педагогикалық технологияны іске асыру мыналарды қамтамасыз етеді:

- болашақ мұғалімдердің дарынды балалармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығын қалыптастыру;
- диагностикалық құзыреттілікті дамыту;
- жеке білім беру бағыттарын (маршруттарын) жобалау дағдыларын қалыптастыру;
- зерттеушілік құзыреттілікті дамыту;
- цифрлық технологиялар мен жасанды интеллектіні пайдалануға дайындық;
- дарынды білім алушыларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу сапасын арттыру;
- рефлексивті мәдениетті және үздіксіз кәсіби дамуға дайындықты дамыту.

2. Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының тұжырымдамалық бөлімі

2.1 Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының теориялық-әдіснамалық негіздері

Әзірленіп жатқан педагогикалық технологияның негізіне білім беруді цифрландыру жағдайында болашақ мұғалімді дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге даярлауды тұтас түсінуді қамтамасыз ететін заманауи әдіснамалық тәсілдердің жиынтығы алынған.

Әдіснамалық қаңқа құзыреттілік, қызметтік, тұлғаға бағытталған, жүйелі және цифрлық тәсілдерді интеграциялау есебінен қалыптасады.

- Құзыреттілік тәсілі даярлықтың бағыттылығын кәсіби біліктерді және дарынды білім алушылардың дамуын диагностикалауды, жобалауды және сүйемелдеуді қоса алғанда, шынайы педагогикалық міндеттерді шешуге дайындықты қалыптастыруға анықтайды.

Құзыреттілік тәсілі болашақ педагогті даярлаудың бағытын тек білім жүйесін ғана емес, сонымен бірге шынайы педагогикалық жағдаяттарда тиімді әрекет етуге мүмкіндік беретін орнықты кәсіби біліктерді қалыптастыруға қарай айқындайды. Осы логикада оқыту нәтижесі білімді практикада қолдану, негізделген шешімдер қабылдау және олардың салдары үшін жауапкершілікті өз мойнына алу қабілеті ретінде қарастырылады [1,2].

Дарынды білім алушылармен жұмыс істеу контекстінде құзыреттілік тәсілі өзара байланысты кәсіби құзыреттіліктер кешенін қалыптастыруды көздейді. Олардың қатарына дарындылықтың әртүрлі типтерінің белгілерін анықтауды, білім алушылардың жеке ерекшеліктерін талдауды және алынған деректерді түсіндіруді қамтитын педагогикалық диагностиканы жүзеге асыру білігі жатады. Білім алушылардың әлеуетін дамытуға бағытталған білім беру ортасын жобалау, сондай-ақ дайындық деңгейін, игеру қарқынын және танымдық қызығушылықтарын ескере отырып, жеке білім беру траекторияларын әзірлеу қабілеті маңызды компонент болып табылады.

Сын тұрғысынан және дивергентті ойлауды дамытуға, зерттеушілік пен жобалық қызметті ұйымдастыруға, сондай-ақ мазмұнды тереңдетіп және вариативті игеру үшін жағдай жасауға бағытталған педагогикалық технологияларды іске асыруға дайындық пен қабілеттер ерекше орын алады. Сонымен қатар, дарынды білім алушылардың эмоционалдық және әлеуметтік ерекшеліктерін ескеруді, олардың қолдауды және қолайлы білім беру ортасын қамтамасыз етуді қамтитын психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу құзыреттілігі қалыптасады.

Құзыреттілік тәсілі сонымен қатар болашақ педагогке өзінің кәсіби қызметін талдауға, қолданылатын әдістердің тиімділігін бағалауға және білім беру шешімдерін түзетуге мүмкіндік беретін рефлексивті біліктерді дамытуды көздейді. Білім беруді цифрландыру жағдайында диагностика жасау, оқытуды дербестендіру және білім беру нәтижелерін талдау үшін цифрлық құралдарды пайдалану қабілеті маңызды элементке айналуға [1,2].

- Қызметтік тәсіл болашақ педагогті даярлауды білім беру практикасының шынайы жағдайларына жақындатылған, кәсіби бағытталған қызметке белсенді түрде тарту арқылы ұйымдастыруды қамтамасыз етеді. Бұл логикада білімді игеру оқшауланған түрде емес, нақты педагогикалық міндеттерді шешу кезінде оларды қолдану процесінде жүреді [9,10].

Тәсілді іске асыру кәсіби жағдаяттарды модельдеуді көздейді, оның шеңберінде білім алушылар дарынды балалардың ерекшеліктерін талдайды, олардың дамуындағы проблемалық тұстарды анықтайды және негізделген білім беру шешімдерін әзірлейді. Білім беру ортасын және жеке білім беру траекторияларын жобалау маңызды элемент болып табылады, бұл болашақ педагогте білім беру процесін мақсатты түрде басқару қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Сараланған оқу материалдарын әзірлеуді, педагогикалық технологияларды таңдау мен негіздеуді, сондай-ақ оқыту нәтижелерін болжауды қамтитын практикаға бағытталған тапсырмаларды орындауға ерекше назар аударылады. Мұндай қызмет процесінде талдау, шешім қабылдау және педагогикалық жобалау дағдылары қалыптасады.

Қызметтік тәсіл сонымен қатар қабылданған шешімдердің тиімділігін бағалауды, қателіктерді анықтауды және педагогикалық әрекеттерді түзетуді қамтамасыз ететін рефлексивті біліктерді дамытуды көздейді. Білім алушыларды «талдау – жобалау – іске асыру – бағалау» цикліне тарту заманауи мектеп жағдайында дарынды білім алушылармен жұмыс істеуге кәсіби ойлау мен дайындықты қалыптастыруға ықпал етеді [9,10].

- Тұлғаға бағытталған тәсіл білім алушылардың жеке ерекшеліктерін, олардың танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуын ескеру қажеттілігін айқындайды. Тұлғаға бағытталған тәсіл білім беру процесінің әрбір білім алушының бірегейлігін тануға және оның жеке ерекшеліктерін, соның ішінде танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуын ескеру қажеттілігіне бағытталуын анықтайды. Бұл тәсіл аясында білім алушы өзіндік қызығушылықтары, қабілеттері, оқу қарқыны және танымдық белсенділік стилі бар білім беру қызметінің белсенді субъектісі ретінде қарастырылады [11].

Дарынды білім алушылармен жұмыс істеу контекстінде тұлғаға бағытталған тәсіл олардың жеке әлеуетін анықтауды және оны барынша ашу үшін жағдай жасауды көздейді. Ілгерілемелі танымдық дамуды, жоғары танымдық уәждемені, сондай-ақ сезімталдық, перфекционизм немесе құрдастарымен өзара әрекеттесудегі қиындықтар сияқты ықтимал эмоционалдық және әлеуметтік ерекшеліктерді ескеру ерекше маңызға ие болады [11].

Тәсілді іске асыру оқытудың мазмұны, формалары мен әдістерінің вариативтілігін, сондай-ақ жеке білім беру траекторияларын әзірлеуді көздейтін оқытуды дербестендіру арқылы жүзеге асырылады. Педагог тек білімді жеткізуші ғана емес, сонымен бірге дамытушы ортаны ұйымдастырушы және білім алушының жеке өсу процесін сүйемелдеуші ретінде әрекет етеді.

Тұлғаға бағытталған тәсіл сонымен қатар оң өзін-өзі бағалауды қалыптастыруға, дербестікті және оқыту нәтижелері үшін жауапкершілікті дамытуға ықпал ететін қолдаушы білім беру ортасын құруды көздейді. Тұтастай алғанда, бұл ережелер дарынды білім алушының үйлесімді дамуы және білім беру процесінің тиімділігін арттыру үшін жағдайларды қамтамасыз етеді [11].

- Жүйелі тәсіл педагогті даярлауды білім беру процесінің диагностикасын, жобалануын, іске асырылуын және бағалануын біріктіретін өзара байланысты құрылым ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Жүйелі тәсіл болашақ педагогті даярлауды барлық компоненттері өзара байланысты және өзара тәуелді болатын тұтас, иерархиялық тұрғыдан ұйымдастырылған құрылым ретінде қарастыруды қамтамасыз етеді. Бұл тәсіл аясында педагогикалық қызмет логикалық байланысқан кезеңдердің тізбегі ретінде құрылады: білім алушылардың жеке ерекшеліктерін диагностикалау, білім беру ортасын және жеке траекторияларды жобалау, педагогикалық шешімдерді іске асыру және олардың тиімділігін кейіннен бағалау. Әрбір буын белгілі бір функцияны орындайды және сонымен бірге білім беру процесінің тұтастығы мен басқарылуын қамтамасыз ете отырып, жүйенің басқа элементтеріне әсер етеді [12].

Жүйелі тәсіл сонымен қатар оқытудың мақсаттарын, мазмұнын, әдістері мен нәтижелерін үйлестіруді көздейді, бұл педагогикалық әрекеттердің келісілуін және жоспарланған білім беру нәтижелеріне қол жеткізуге бағытталуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Болашақ мұғалімді осы логикада даярлау білім беру процесін тұтастықта көру, педагогикалық шешімдердің салдарын болжау және оларды түзетуді жүзеге асыру қабілетін қалыптастыруға бағытталған [12].

- Цифрлық тәсіл бұл жүйені білім беру аналитикасы және дербестендіру құралдарымен толықтырады. Цифрлық тәсіл білім беру аналитикасы мен оқытуды дербестендіру құралдарын қосу есебінен бұл жүйенің мүмкіндіктерін кеңейтеді. Цифрлық платформаларды, бейімделгіш жүйелерді және деректерді талдау құралдарын пайдалану білім алушылардың даму динамикасы туралы объективті ақпарат алуға, олардың жеке білім беру қажеттіліктерін анықтауға және білім беру шешімдерін жедел түзетуге мүмкіндік береді. Цифрлық технологияларды интеграциялау диагностиканың дәлдігін, білім беру ортасын жобалаудың тиімділігін және оқу нәтижелерін бағалаудың негізділігін арттыруға ықпал етеді [1,2].

Теориялық негізді дарындылықты зияткерлік, креативті және әлеуметтік-эмоционалдық компоненттерді қамтитын көпөлшемді құбылыс ретінде көпфакторлы түсіну құрайды. Заманауи зерттеулер білім беру ортасы мен оқыту жағдайларының әсерін ескере отырып, дарынды білім алушыларды дамытуға кешенді көзқарастың қажеттілігін атап көрсетеді [1]. Бұл логикада дарындылық бекітілген сипаттама ретінде емес, арнайы ұйымдастырылған білім беру ортасын талап ететін дамып келе жатқан әлеует ретінде қарастырылады.

Тұжырымдамалық негізде оқытуды дербестендіру принципі елеулі орын алады, ол жеке білім беру траекторияларын жобалауды және оқытудың мазмұнын, қарқыны мен формаларын білім алушылардың ерекшеліктеріне бейімдеуді көздейді. Саралап оқыту саласындағы өзекті зерттеулер икемді білім беру шешімдері мен педагогикалық стратегиялардың вариативтілігі қажеттілігін растайды [2].

Маңызды компонент ретінде даярлықтың қызметтік-практикалық бағыттылығы танылады, оның шеңберінде құзыреттіліктерді қалыптастыру кешенді педагогикалық міндеттерді шешу арқылы жүзеге асырылады. Мұндай тәсіл мұғалімдерді даярлаудың практикаға және кәсіби қызметті рефлексивті меңгеруге бағытталған заманауи модельдеріне сәйкес келеді [8].

Білім беру процесін диагностикалаудың, дербестендірудің және сүйемелдеудің жаңа мүмкіндіктерін қамтамасыз ететін цифрлық технологияларды интеграциялау ерекше мәнге ие болады. Бейімделгіш платформаларды, деректерді талдау құралдарын және жасанды интеллект элементтерін пайдалану жұмыс тиімділігін арттырудың қажетті шарты ретінде қарастырылады [8].

Технологияның негізгі логикасы кезеңдердің өзара байланысты жүйесі ретінде құрылады: білім алушылардың жеке ерекшеліктерін диагностикалау, білім беру ортасын және жеке траекторияларды жобалау, педагогикалық шешімдерді іске асыру және түзету мүмкіндігімен олардың тиімділігін кейіннен бағалау. Мұндай құрылым білімді үзінді-үзіндімен игеруден болашақ педагогтің кәсіби ойлауын қалыптастыруға көшуді қамтамасыз етеді.

Технологияның тұжырымдамалық негізі білім алушы тұлғасының кешенді дамуына және педагогті цифрлық әрі дербестендірілген білім беру ортасы жағдайында кәсіби қызметке даярлауға бағытталған заманауи ғылыми тәсілдердің интеграциясын білдіреді.

2.2 Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының құрылымдық-функционалдық моделі

Өзірленген педагогикалық технологияның мазмұны мен оны іске асыру механизмдері туралы тұтас түсінікті қамтамасыз ету үшін оның негізгі компоненттерінің өзара байланысын көрсететін құрылымдық-функционалдық модель құрылды (1-сурет). Модель болашақ мұғалімдердің дарынды балалармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығын қалыптастыру логикасын көрсетуге және технологияны іске асырудың жүйелілігін айқындауға мүмкіндік береді.

Сурет 1. Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлау педагогикалық технологиясының құрылымдық-функционалдық моделі

Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлау педагогикалық технологиясының құрылымдық-функционалдық моделі заманауи білім беру жағдайында болашақ педагогтердің дарынды білім алушыларды анықтауға, оқытуға, дамытуға және сүйемелдеуге кәсіби дайындығын қалыптастырудың логикасын, мазмұны мен механизмдерін көрсетеді.

Модель жүйелі тәсіл негізінде құрылған және өзара байланысты компоненттерді қамтиды: мақсаттық, әдіснамалық, мазмұндық, процестік, ұйымдастырушылық-педагогикалық және диагностикалық-нәтижелілік.

Мақсаттық компонент технологияның стратегиялық бағыттылығын айқындайды және болашақ мұғалімдердің дарынды балалармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығы мен қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған. Бұл нәтиже уәждемелік, танымдық, қызметтік және рефлексивті компоненттерді қамтитын тұлғаның интегративті құрылымы ретінде қарастырылады [12].

Модельдің әдіснамалық негізін құзыреттілік, қызметтік, тұлғаға бағытталған, жүйелі және цифрлық тәсілдер құрайды. Олардың интеграциясы білім беру процесінің кәсіби құзыреттіліктерді дамытуға, педагогикалық қызметке деген құндылық қатынасты қалыптастыруға, білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге және әрбір баланың әлеуетін іске асыру үшін жағдай жасауға бағытталуын қамтамасыз етеді [13].

Мазмұндық компонент кәсіби білім, білік, дағдылар мен құзыреттіліктерді жүйелі түрде қалыптастыруды қамтамасыз ететін өзара байланысты модульдер жүйесімен ұсынылған. Компоненттің құрылымына дарындылықтың теориялық негіздерін зерделеуге, дарындылықты диагностикалау мен анықтау әдістерін меңгеруге, білім беру ортасын жобалауға, заманауи педагогикалық технологияларды оқып-үйренуге, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу технологияларын меңгеруге және кәсіби қызметтің практикалық тәжірибесін жинақтауға бағытталған модульдер кіреді.

Процестік компонент технологияны іске асыру механизмін ашады және төрт дәйекті кезеңді қамтиды: уәждемелік-құндылықтық, танымдық-мазмұндық, практикалық-қызметтік және рефлексивті-бағалау. Кезең-кезеңімен іске асыру кәсіби уәждемені қалыптастырудан теориялық білімді меңгеруге, практикалық біліктерді дамытуға және кәсіби рефлексияға қабілеттілікті қалыптастыруға көшуді қамтамасыз етеді.

Технологияны іске асырудың нәтижелілігі студенттердің кәсіби уәждемесін қалыптастыруды, теориялық және практикалық даярлықты интеграциялауды, оқытуды дербестендіруді, білім беру процесін цифрландыруды, желілік өзара әрекеттестікті дамытуды, тәлімгерлікті, зерттеушілік қызметті және кәсіби дамуды рефлексивті сүйемелдеуді қамтитын ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттар жүйесімен қамтамасыз етіледі. Осы шарттардың жиынтығы болашақ педагогтердің кәсіби дайындығын қалыптастыруға ықпал ететін білім беру ортасын құрайды.

Диагностикалық-нәтижелілік компонент технологияның тиімділігін бағалауды қамтамасыз етеді және критерийлер, көрсеткіштер, деңгейлер мен диагностикалық құралдар жүйесін қамтиды. Кәсіби дайындықты бағалау уәждемелік, танымдық, қызметтік және рефлексивті критерийлер бойынша жүзеге асырылады. Диагностика нәтижелері болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығы мен қабілетінің қалыптасу деңгейін анықтауға және білім алушылардың кәсіби даму динамикасына мониторинг жүргізуге мүмкіндік береді [13].

Модельді іске асырудың нәтижесі ретінде болашақ мұғалімдердің дербестендірілген, инклюзивті және цифрлық білім беру жағдайында дарынды

балаларды анықтауға, оқытуға, дамытуға және сүйемелдеуге қалыптасқан кәсіби дайындығы мен қабілеттері танылады.

Ұсынылған құрылымдық-функционалдық модель болашақ педагогтерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлаудың тұтас жүйесін көрсетеді, педагогикалық технологияның барлық компоненттерінің өзара тәуелділігін қамтамасыз етеді және жоспарланған білім беру нәтижелеріне қол жеткізу механизмдерін айқындайды.

2.3 Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясын іске асыру принциптері

Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлаудың нәтижелілігі тек әдіснамалық тәсілдерді таңдаумен және кәсіби даярлықтың мазмұнымен ғана емес, сонымен бірге білім беру процесін ұйымдастырудың негізгі заңдылықтарын көрсететін принциптер жүйесінің сақталуымен де анықталады. Педагогикалық технологияны іске асыру принциптері болашақ педагогтерді даярлаудың мазмұнын, ұйымдастырылуын, әдістері мен құралдарын айқындайтын және оқытудың жоспарланған нәтижелеріне қол жеткізуді қамтамасыз ететін жетекші ережелер ретінде танылады.

Өзірленген педагогикалық технология педагогикалық білім беруді дамытудың заманауи үрдістерін, мұғалімдерді кәсіби даярлауға қойылатын талаптарды және дарынды білім алушылармен жұмыс істеу ерекшеліктерін көрсететін өзара байланысты принциптер жиынтығына негізделеді.

1. Ғылымилық принципі даярлық мазмұнын педагогиканың, психологияның, когнитивті ғылымдардың, дарындылық теориясының және білім беру аналитикасының заманауи жетістіктері негізінде құруды көздейді. Болашақ мұғалімдерді даярлау дарынды балаларды анықтау, дамыту және сүйемелдеу саласындағы өзекті отандық және шетелдік зерттеулерді ескере отырып жүзеге асырылады. Бұл принципті іске асыру дарындылықтың табиғаты, оның даму заңдылықтары және талантты білім алушыларды педагогикалық қолдаудың заманауи технологиялары туралы ғылыми негізделген түсініктерді қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Ғылыми білімнің қарқынды жаңаруы жағдайында болашақ педагогтің ғылыми ақпаратты сын тұрғысынан талдау және зерттеу нәтижелерін кәсіби қызметте пайдалану қабілеті ерекше маңызға ие болады [14, 2].

2. Жүйелілік принципі болашақ мұғалімді даярлауды мақсаттарды, мазмұнды, әдістерді, формаларды, оқыту құралдарын, ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттарды және даярлық нәтижелерін біріктіретін өзара байланысты тұтас процесс ретінде қарастыруды көздейді. Осы принцип шеңберінде кәсіби дайындықты қалыптастыру уәждемелік, танымдық, қызметтік және рефлексивті компоненттерді жүйелі интеграциялау арқылы жүзеге асырылады. Жүйелілік технологияның барлық элементтерінің келісілуін және білім беру процесінің біртұтас нәтижеге – дарынды білім алушылармен тиімді жұмыс істеуге қабілетті педагогті даярлауға бағытталуын қамтамасыз етеді.

3. Кәсіби бағыттылық принципі. Бұл принцип білім беру процесін педагогтің дарынды балалармен жұмыс істеу қызметінде туындайтын шынайы кәсіби міндеттерді шешуге бағыттауды көздейді. Даярлықтың мазмұны заманауи мектептің өзекті қажеттіліктерін ескере отырып құрылады және диагностикалау әдістерін, білім беру ортасын жобалауды, білім алушылардың зерттеушілік қызметін ұйымдастыруды және психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді меңгеруді қамтиды. Кәсіби бағыттылық принципін іске асыру болашақ мұғалімдердің кәсіби қызметке практикалық дайындығын қалыптастыруға ықпал етеді және теориялық даярлықтың білім беру практикасымен байланысын қамтамасыз етеді.

4. Практикаға бағытталғандық принципі. Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлау шынайы кәсіби қызмет жағдайларына барынша жақындатылуы тиіс. Осы принципке сәйкес, даярлықтың басым бөлігі педагогикалық кейстерді талдау, кәсіби жағдаяттарды шешу, жобалық және зерттеушілік қызмет, педагогикалық практика және тағылымдамалар арқылы жүзеге асырылады. Даярлықтың практикаға бағытталған сипаты кәсіби біліктерді қалыптастыруға, педагогикалық ойлауды дамытуға және дарынды білім алушыларды сүйемелдеу міндеттерін шешу тәжірибесін жинақтауға ықпал етеді [15].

5. Оқытуды дербестендіру принципі. Заманауи білім беру саясаты әрбір білім алушының бірегейлігін тануға және оның жеке білім беру қажеттіліктерін ескеру қажеттілігіне бағытталған. Болашақ педагогтерді даярлау процесінде бұл принцип жеке білім беру траекторияларын құру, зерттеу және жобалау жұмыстарының тақырыптарын таңдау мүмкіндігі, даярлық мазмұнының вариативтілігі және бейімделгіш білім беру технологияларын пайдалану арқылы іске асырылады. Дербестендіру принципін меңгеру болашақ педагогтерге дарынды білім алушыларға арналған жеке білім беру бағыттарын жобалау тәжірибесін жинақтауға мүмкіндік береді және кәсіби қызметте дербестендірілген оқытуды іске асыруға дайындықты қамтамасыз етеді [2,14].

6. Инклюзивтілік принципі әрбір білім алушының даму ерекшеліктеріне, әлеуметтік мәртебесіне немесе білім беру қажеттіліктеріне қарамастан, сапалы білім алуға құқығы бар екенін тануды көздейді. Болашақ мұғалімдерді даярлау контекстінде бұл принцип дарынды білім алушылардың әртүрлі санаттарымен, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен, екі есе ерекшеленетін білім алушылармен (twice-exceptional students) және әртүрлі әлеуметтік топтардың өкілдерімен жұмыс істеуге дайындықты қалыптастыруға бағытталған. Бұл принципті іске асыру педагогикалық қабылдау мәдениетін, жеке айырмашылықтарға деген құрметті қалыптастыруға және әрбір баланың әлеуетін ашу үшін қолайлы білім беру ортасын құруға ықпал етеді [16,2].

7. Цифрландыру және білім беру аналитикасы принципі. Цифрлық технологиялардың дамуы заманауи педагогтің кәсіби қызметінің мазмұнына айтарлықтай әсер етеді. Осыған байланысты болашақ мұғалімдерді даярлау цифрлық білім беру ресурстарын, білім беру аналитикасы құралдарын,

бейімделгіш платформаларды және жасанды интеллект технологияларын меңгеруді қарастыруы тиіс. Бұл принципті іске асыру болашақ педагогтердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыруды, білім беру деректерін талдау және білім алушылардың жетістіктері туралы объективті ақпарат негізінде педагогикалық шешімдер қабылдау дағдыларын дамытуды қамтамасыз етеді [2,14].

8. Зерттеушілік бағыттылық принципі. Дарынды балалармен жұмыс істеу білім беру практикасын үнемі талдауды, тиімді педагогикалық шешімдерді іздестіруді және заманауи ғылыми жетістіктерді пайдалануды талап етеді. Сондықтан болашақ педагогтерді даярлау талдамалық ойлауды, педагогикалық зерттеу дағдыларын және инновациялық қызметке дайындықты дамытуға бағытталған зерттеушілік қызмет элементтерін қамтуы тиіс. Бұл принципті іске асыру зерттеушілік құзыреттілікті және болашақ мұғалімдердің үздіксіз кәсіби дамуға дайындығын қалыптастыруға ықпал етеді.

9. Рефлексивтілік принципі болашақ педагогтің өзін-өзі талдау, өзін-өзі бағалау және меншікті қызмет нәтижелерін пайымдау қабілетін дамытуды көздейді. Даярлау процесінде білім алушылар өз жетістіктері мен қиындықтарын талдауды, педагогикалық шешімдердің тиімділігін бағалауды және одан арғы кәсіби даму бағыттарын айқындауды үйренеді. Рефлексивті қызмет мұғалімнің кәсіби қалыптасуының маңызды механизмі және оның үздіксіз өздігінен білім алуының шарты ретінде қарастырылады [17].

Ғылымилық, жүйелілік, кәсіби бағыттылық, практикаға бағытталғандық, дербестендіру, инклюзивтілік, цифрландыру, зерттеушілік бағыттылық және рефлексивтілік принциптерінің жиынтығы болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлау педагогикалық технологиясының тұжырымдамалық негізін құрайды. Оларды іске асыру білім беру процесінің тұтастығын қамтамасыз етеді және заманауи білім беру жағдайында дарынды білім алушыларды анықтауды, дамытуды және сүйемелдеуді тиімді жүзеге асыруға қабілетті, кәсіби құзыретті педагогті қалыптастыру үшін жағдай жасайды.

3. Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының мазмұндық бөлімі

3.1. Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың мазмұны

Педагогикалық технологияның мазмұндық бөлімі заманауи білім берудің трансформациялануы жағдайында болашақ мұғалімге дарынды балалармен тиімді жұмыс істеу үшін қажетті ғылыми негізделген білімнің, кәсіби құзыреттіліктердің, практикалық біліктер мен тұлғалық қасиеттердің жүйесін білдіреді. Технологияның негізіне педагогтерді дарынды білім алушылардың әртүрлі санаттарын анықтауға, дамытуға және сүйемелдеуге кешенді даярлауды қамтамасыз ететін құзыреттілік, қызметтік, тұлғаға бағытталған, аксиологиялық, жүйелі, инклюзивті және цифрлық тәсілдердің ережелері алынған.

Заманауи зерттеулер дарынды балалармен жұмыс істеуге педагогтерді дәстүрлі даярлауды қайта қарастыру қажеттілігін айқындайды. OECD [14], Холмс және авторлар ұжымының [15], Каракаш Мысырдың [18] зерттеулеріне, сондай-ақ UNESCO [2] ұсынымдарына сәйкес, заманауи педагог тек пәндік білімді ғана емес, сонымен бірге оқытуды дербестендіру, білім беру деректерін талдау, білім алушылардың жеке дамуын қолдау үшін цифрлық технологиялар мен жасанды интеллектіні қолдану құзыреттіліктерін де меңгеруі тиіс. Осыған байланысты технологияның мазмұны өзара байланысты алты модульді қамтиды.

1-модуль. Дарындылықтың теориялық негіздері

Модульдің мақсаты – болашақ педагогтерде дарындылық туралы танымдық, тұлғалық, уәждемелік және әлеуметтік факторлардың өзара әрекеттесуімен анықталатын күрделі көпкомпонентті феномен ретіндегі заманауи ғылыми бейнені қалыптастыру.

Модульдің мазмұны дарындылықтың заманауи тұжырымдамаларын, соның ішінде Дж. Рензуллидің үш сақиналы моделін [3], Ф. Ганьенің дарындылық пен таланттың сараланған моделін [19], Р. Стернбергтің табысты зият теориясын [4], Г. Гарднердің көптік зият теориясын [7], қабілеттерді дамытудың заманауи когнитивті теорияларын және таланттарды дамыту тұжырымдамаларын оқып-үйренуді көздейді. Жоғары зияткерлік қабілеттердің қалыптасу механизмдерін ашатын нейропсихология және когнитивті ғылым саласындағы заманауи зерттеулерді талдауға ерекше назар аударылады.

Болашақ мұғалімдер зияткерлік, шығармашылық, көркемдік, техникалық, спорттық және көшбасшылық дарындылықтың ерекшеліктерін, сондай-ақ әртүрлі жас кезеңдерінде дарындылық көріністерінің өзіндік сипатын зерттейді. Дарынды білім алушылардың асинхронды дамуы, эмоционалдық сезімталдығы, перфекционизмі, әлеуметтік бейімделуі мен уәждемесі мәселелері қарастырылады.

Модуль аясында білім беру нәтижелері жоғары елдердегі, соның ішінде Финляндия, Сингапур, Оңтүстік Корея, Канада және Ұлыбританиядағы

дарынды балаларды қолдаудың заманауи халықаралық практикалары талданады.

Модульді меңгерудің нәтижесі – дарындылықтың табиғаты туралы қалыптасқан ғылыми түсініктер жүйесі, оның көптүрлілігін және білім алушылардың әлеуетін дамытуға әсер ететін факторларды түсіну.

2-модуль. Дарындылықты диагностикалау және анықтау

Модульдің мақсаты – болашақ педагогтердің диагностикалық құзыреттілігін қалыптастыру.

Заманауи зерттеулер дарындылықты анықтаудың кешенді сипатта болуы және тек академиялық жетістіктерді ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың креативтілігін, уәждемесін, көшбасшылық әлеуетін, зерттеушілік қабілеттері мен әлеуметтік мінез-құлық ерекшеліктерін де ескеруі қажеттігін баса айтады [20, 18].

Модульдің мазмұны дарындылықты диагностикалаудың заманауи тәсілдерін, психологиялық-педагогикалық мониторинг принциптерін, педагогикалық бақылау әдістерін, сараптамалық бағалауды және білім беру жетістіктерін талдауды оқып-үйренуді қамтиды. Болашақ педагогтер дарынды баланың психологиялық-педагогикалық бейінін (профилін) жасау әдістерін меңгереді, зиятты, креативтілікті, жетістікке жету уәждемесін және өзін-өзі реттеуді бағалаудың психометриялық әдістемелерін қолдану мүмкіндіктерін талдайды.

Білім алушылардың жасырын білім беру қажеттіліктерін анықтауға және олардың даму динамикасын қадағалауға мүмкіндік беретін диагностика мен білім беру аналитикасының (learning analytics) цифрлық құралдарын меңгеруге ерекше назар аударылады. Білім беру деректерін талдау және жеке білім беру траекторияларын құру үшін жасанды интеллектіні пайдалану мүмкіндіктері қарастырылады.

Модульдің практикалық бөлімі диагностикалық карталарды әзірлеуді, бақылау жүргізуді, кейстерді талдауды және зерттеу нәтижелерін түсіндіруді көздейді.

Нәтижесі – болашақ педагогтің дарындылықтың әртүрлі түрлерін кешенді анықтауға және негізделген педагогикалық шешімдер қабылдауға дайындығы.

3-модуль. Дарындылықты дамытуға арналған білім беру ортасын жобалау

Модульдің мақсаты – болашақ педагогтерде білім алушылардың әлеуетін барынша іске асыруды қамтамасыз ететін білім беру ортасын жобалау құзыреттіліктерін қалыптастыру.

Видал-Фернандес [21], Сименс [22], Чен [23] зерттеулеріне сәйкес, дарындылықты дамытудың ең тиімді шарттары – дербестендірілген оқыту, білім беру процесін икемді ұйымдастыру және жеке даму траекториясын таңдау мүмкіндігі.

Модульдің мазмұны жеке білім беру бағыттарын, дарынды білім алушыларды сүйемелдеу бағдарламаларын, жеделдетілген, тереңдетілген және байытылған оқыту модельдерін жобалау технологияларын меңгеруді

камтиды. Болашақ педагогтер білім беру мазмұнын саралау, зерттеушілік қызметті жобалау, пәндік зертханаларды, оқушылардың ғылыми қоғамдары мен жобалық топтарды ұйымдастыру әдістерін зерттейді.

Білім алушылардың жеке дамуын қолдау үшін цифрлық білім беру платформаларын, бейімделгіш оқыту жүйелерін, электрондық портфолиоларды және білім беру аналитикасы құралдарын пайдалану дағдыларын қалыптастыруға ерекше назар аударылады.

Практикалық жұмыс жеке білім беру бағыттарын, дарындылықты дамыту бағдарламаларын және білім алушылардың әртүрлі санаттарын сүйемелдеу модельдерін әзірлеуге бағытталған.

Модульді меңгерудің нәтижесі – білім алушылардың зияткерлік, шығармашылық және тұлғалық дамуын ынталандыратын білім беру ортасын құру қабілеті.

4-модуль. Дарынды балаларды оқытудың заманауи педагогикалық технологиялары

Модульдің мақсаты – танымдық белсенділіктің жоғары деңгейі мен шығармашылық ойлаудың дамуына ықпал ететін оқыту технологияларын меңгеру.

Заманауи зерттеулер көрсеткендей, дарындылықты дамыту проблемалық, зерттеушілік, жобалық және шығармашылық оқыту арқылы барынша тиімді жүзеге асырылады [15, 14].

Модульдің мазмұны проблемалық оқыту технологияларын, зерттеушілік оқытуды, STEM және STEAM тәсілдерін, жобалық қызметті, кейс-әдісін, дебат технологияларын, сын тұрғысынан ойлауды, дивергентті ойлауды және креативтілікті дамыту технологияларын оқып-үйренуді қамтиды.

Бөлек тарау білім беруде жасанды интеллектіні пайдалануға арналған. Болашақ педагогтер оқытуды дербестендіру, мазмұнды бейімдеу және білім беру нәтижелерін мониторингілеу үшін зияткерлік білім беру жүйелерін қолдану мүмкіндіктерін меңгереді.

XXI ғасыр дағдыларын қалыптастыру технологияларына: сын тұрғысынан ойлауға, коммуникацияға, кооперацияға, креативтілікке және өз бетінше оқуға айтарлықтай көңіл бөлінеді.

Практикалық даярлық дарынды білім алушыларға арналған сабақ үзінділерін әзірлеуді, оқу кейстерін, зерттеушілік тапсырмаларды және пәнаралық жобаларды жобалауды қамтиды.

Нәтижесі – педагогтердің білім алушылардың зияткерлік және шығармашылық әлеуетін дамыту үшін заманауи білім беру технологияларын қолдануға дайындығы.

5-модуль. Дарынды балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу

Модульдің мақсаты – дарынды білім алушылардың тұлғалық дамуын сүйемелдеу құзыреттіліктерін қалыптастыру.

Заманауи зерттеулер көрсеткендей, дарынды балалардың академиялық жетістіктері олардың өзін-өзі реттеу деңгейімен, ішкі уәждемесімен және психологиялық әл-ауқатымен тікелей байланысты [17, 18].

Модульдің мазмұны оқу уәждемесін қалыптастыру, өзін-өзі реттеуді, эмоционалдық зиятты, күйзеліске төзімділікті және әлеуметтік өзара әрекеттесу дағдыларын дамыту механизмдерін зерттеуге бағытталған.

Болашақ педагогтер дарынды балалардың эмоционалдық даму ерекшеліктерін, мазасыздықтың, перфекционизмнің, «үздік оқушы синдромының» және эмоционалдық қажудың туындау себептерін зерттейді. Білім алушыларды психологиялық қолдау әдістері мен жағымды білім беру ортасын қалыптастыру технологиялары қарастырылады.

Ата-аналармен өзара әрекеттесуге, отбасына консультациялық қолдау көрсетуді ұйымдастыруға және мектеп пен отбасы арасындағы серіктестік қатынастарды орнатуға ерекше көңіл бөлінеді.

Практикалық жұмыс проблемалық жағдаяттарды талдауды, консультациялық әңгімелесулерді модельдеуді және психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу бағдарламаларын әзірлеуді қамтиды.

Модульді меңгерудің нәтижесі – болашақ мұғалімнің дарынды бала тұлғасының үйлесімді дамуын қамтамасыз етуге дайындығы.

6-модуль. Практикаға бағытталған даярлық

Модульдің мақсаты – алынған білімді интеграциялау және дарынды балалармен дербес жұмыс істеуге кәсіби дайындықты қалыптастыру.

Модуль практикаға бағытталған және рефлексивті оқыту принциптеріне негізделеді. Оның шеңберінде білім алушылар шынайы педагогикалық кейстерді талдайды, дарындылықты дамыту бағдарламаларын әзірлейді, білім алушылардың қабілеттерін диагностикалайды, жеке білім беру бағыттарын жобалайды және мектеп оқушыларының зерттеушілік қызметін ұйымдастыруға қатысады.

Практикалық даярлық жалпы білім беретін мектептер, дарынды балаларға арналған мамандандырылған білім беру ұйымдары, қосымша білім беру орталықтары мен университет зертханалары базасында жүзеге асырылады.

Технологияны іске асыруда теориялық даярлық пен дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеудің шынайы кәсіби тәжірибесін интеграциялауды қамтамасыз ететін педагогикалық практика ерекше орын алады. Практика барысында болашақ мұғалімдер дарындылық белгілерін анықтау мен диагностикалау, білім алушылардың жеке білім беру қажеттіліктерін, соның ішінде инклюзивті білім беру жағдайында ескеретін білім беру ортасын жобалау мен іске асыру тәжірибесін жинақтайды.

Практиканың мазмұны білім беру процесін бақылау мен талдауды, оқытудың сараланған және дербестендірілген әдістерін пайдалана отырып оқу сабақтарын әзірлеу мен өткізуді, дарынды білім алушылардың білім беру қызметін сүйемелдеу үшін цифрлық құралдарды қолдануды, сондай-сақ жеке білім беру бағыттары мен дамытушы бағдарламаларды жобалауды қамтиды.

Практикалық даярлықтың маңызды бағыты – дарынды білім алушылармен, олардың ата-аналарымен, педагогтермен, психологтармен және сүйемелдеудің басқа да мамандарымен өзара әрекеттестікті ұйымдастыру. Болашақ мұғалімдер консультациялық, жобалық және зерттеушілік қызметке қатысады, педагогикалық сүйемелдеу, білім алушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту және олардың өзін-өзі іске асыруы үшін қолайлы әлеуметтік-психологиялық климат құру дағдыларын меңгереді.

Өзінің кәсіби қызметіне рефлексивті талдау жасауға, қолданылатын педагогикалық технологиялардың тиімділігін бағалауға, дарынды білім алушылармен жұмыс істеудегі қиындықтарды анықтауға және оларды еңсеру жолдарын іздестіруге ерекше назар аударылады. Мұндай тәжірибе болашақ мұғалімдердің дербестендірілген, инклюзивті және цифрлық білім беру жағдайында дарынды әрі талантты білім алушылардың дамуын қамтамасыз ететін білім беру ортасын жобалау мен іске асыруға кәсіби дайындығы мен қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Модульді меңгерудің нәтижесі – болашақ педагогтің заманауи білім беру жағдайында дарынды балаларды анықтауға, оқытуға, дамытуға және сүйемелдеуге қалыптасқан дайындығы.

Педагогикалық технологияның мазмұндық бөлімі болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттіліктерін кешенді түрде қалыптастыруды қамтамасыз етеді және дербестендірілген, инклюзивті әрі цифрлық білім беру жағдайында дарынды балалармен тиімді жұмыс істеуге қабілетті жаңа буын педагогтерін даярлаудың негізін құрайды.

3.2. Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясын оқу-әдістемелік қамтамасыз ету

Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлау педагогикалық технологиясының оқу-әдістемелік қамтамасыз етілуі – бұл болашақ педагогтердің дарынды білім алушыларды анықтауға, оқытуға, дамытуға және сүйемелдеуге кәсіби дайындығын қалыптастыруға бағытталған нормативтік, оқу-әдістемелік, диагностикалық, цифрлық және практикаға бағытталған ресурстардың тұтас жүйесі. Технологияның бұл компоненті оның барлық құрылымдық элементтерін іске асырудың ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттарын қамтамасыз етеді және жоспарланған білім беру нәтижелеріне қол жеткізуге ықпал етеді.

Оқу-әдістемелік қамтамасыз етудің негізін педагогикалық кадрларды даярлауды және дарынды балалармен жұмыс істеуді ұйымдастыруды реттейтін нормативтік-құқықтық база құрайды. Ол білім беру саласындағы Қазақстан Республикасының нормативтік құжаттарын, жоғары білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын, дарынды білім алушыларды дамыту мен қолдау жөніндегі тұжырымдамалық құжаттарды, сондай-ақ халықаралық ұйымдардың адам әлеуетін дамытуға, сапалы білім беруді қамтамасыз етуге және талантты жастарды қолдауға бағытталған халықаралық ұсынымдары мен стратегиялық құжаттарын қамтиды.

Технологияны іске асыру университеттің ішкі нормативтік және ұйымдастырушылық-әдістемелік құжаттар жүйесімен қамтамасыз етіледі, оған педагогтерді даярлаудың білім беру бағдарламасы, оқу жоспары, элективті пәндер каталогы, оқу пәндерінің жұмыс бағдарламалары, педагогикалық практикалардың бағдарламалары, білім алушылардың ғылыми-зерттеу қызметін, академиялық ұтқырлықты, академиялық тәлімгерлікті, білім алушыларды қорытынды аттестаттауды ұйымдастыру туралы ережелер, сондай-ақ университеттің цифрлық білім беру ортасының жұмыс істеу регламенттері кіреді. Болашақ мұғалімдерді практикаға бағытталған даярлауды қамтамасыз ететін базалық мектептермен, дарынды балаларға арналған мамандандырылған білім беру ұйымдарымен, ресурстық және ғылыми-әдістемелік орталықтармен ынтымақтастық туралы шарттар маңызды рөл атқарады.

Университеттің дарынды білім алушылармен жұмыс істеу үшін педагогикалық кадрларды даярлау саласындағы институционалдық-корпоративтік саясаты психологиялық-педагогикалық цикл пәндерінің мазмұнын интеграциялау, білім алушылардың зерттеушілік және жобалық қызметін ұйымдастыру, ғылыми-әдістемелік семинарлар, шеберлік сыныптары мен тренингтер өткізу, білім алушыларды конкурстарға, олимпиадалар мен ғылыми жобаларға қатысуға тарту арқылы, сондай-ақ дарынды балаларды сүйемелдеу мен дамытуды жүзеге асыратын білім беру ұйымдарының базасындағы педагогикалық практика жүйесі арқылы іске асырылады.

Технологияның оқу-әдістемелік қамтамасыз етілуі болашақ мұғалімдердің дарынды әрі талантты білім алушыларды анықтауға, сүйемелдеуге және дамытуға дайындығын қалыптастыруға бағытталған арнайы әзірленген материалдар кешенін қамтиды. Оның құрамына «Дарынды және талантты мектеп оқушыларын дамыту бойынша педагогикалық технологиялар» атты авторлық элективті курс, дарынды білім алушыларға арналған білім беру ортасын жобалау жөніндегі оқу-әдістемелік кешен, дарындылықтың әртүрлі түрлерімен (академиялық, зияткерлік, шығармашылық, көшбасшылық) жұмыс істеу бойынша кейстердің цифрлық банкі, дарындылық белгілерін анықтауға арналған диагностикалық материалдар, сондай-ақ жеке білім беру бағыттарын әзірлеу бойынша әдістемелік ұсынымдар кіреді.

Практикаға бағытталған құрауыш дарынды білім алушыларды сүйемелдеудің шынайы педагогикалық жағдаяттарын модельдейтін кәсіби кейстер жүйесімен, дамытушы білім беру ортасын құру бойынша жобалық тапсырмалар жиынтығымен, дарынды балаларға арналған сабақтан тыс қызмет бағдарламалары мен зерттеу жобаларын әзірлеу бойынша тапсырмалармен, сондай-ақ болашақ мұғалімнің электрондық портфолиосымен ұсынылған. Маңызды элемент – онлайн-платформаларды, жасанды интеллект құралдарын, білім беру жетістіктерін мониторингілеуге және дарынды білім алушыларды дербестендіріп оқытуды ұйымдастыруға арналған сервистерді қамтитын цифрлық ресурстық пакет.

Осы материалдарды пайдалану болашақ педагогтерде дарындылықты диагностикалау, білім беру ортасын жобалау, педагогикалық сүйемелдеу, отбасымен өзара әрекеттесу және дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыста цифрлық технологияларды қолдану саласындағы құзыреттіліктерді кезең-кезеңімен қалыптастыруды қамтамасыз етеді [14].

Технология құрылымында білім алушыларда дарындылықтың әртүрлі түрлерін анықтау және бағалау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған диагностикалық қамтамасыз ету ерекше маңызға ие. Диагностикалық құралдарға педагогикалық бақылау карталары, диагностикалық бақылау парақтары, зияткерлік, академиялық және шығармашылық қабілеттерді бағалау әдістемелері, білім алушылардың оқу уәждемесі мен өзін-өзі реттеуін зерттеу құралдары, сондай-ақ болашақ педагогтердің кәсіби құзыреттіліктерінің қалыптасуын мониторингілеу құралдары кіреді. Білім алушының электрондық портфолиосы маңызды рөл атқарады, ол оның кәсіби даму динамикасын және дарынды балалармен жұмыс істеуге дайындық деңгейін қадағалауға мүмкіндік береді.

Білім беруді цифрлық трансформациялау жағдайында педагогикалық технологияны цифрлық қамтамасыз ету ерекше өзектілікке ие болады. Ол білім беру процесін дербестендіруге және білім алушылардың жеке білім беру траекторияларын сүйемелдеуге арналған заманауи оқытуды басқару жүйелерін (LMS), цифрлық білім беру платформаларын, бірлесіп жұмыс істеу сервистерін, білім беру аналитикасы құралдарын және жасанды интеллект технологияларын пайдалануды қамтиды. Бұдан бөлек, білім алушылардың дарындылық педагогикасы мен психологиясы саласындағы өзекті зерттеулерге қол жеткізуін қамтамасыз ететін электрондық кітапханалар, ғылыми деректер базасы және цифрлық репозиторийлер маңызды ресурс болып табылады [14].

Технологияны практикаға бағытталған қамтамасыз ету болашақ мұғалімдердің білім беру қызметінің шынайы жағдайларында кәсіби тәжірибесін қалыптастыруға бағытталған. Ол педагогикалық практиканы, тағылымдамаларды, білім алушылардың зерттеушілік және жобалық іс-шараларға қатысуын, дарынды балаларға арналған мамандандырылған білім беру ұйымдарымен, қосымша білім беру орталықтарымен, ғылыми-зерттеу зертханаларымен және басқа да білім беру алаңдарымен өзара әрекеттесуді қамтиды. Практикалық даярлық процесінде болашақ педагогтер теориялық білімді кәсіби қызметте қолдануға, дарынды білім алушылармен жұмыс істеудің заманауи әдістерін меңгеруге және олардың қабілеттерін дамытуға ықпал ететін білім беру ортасын жобалау тәжірибесін жинақтауға мүмкіндік алады [14].

Педагогикалық технологияның оқу-әдістемелік қамтамасыз етілуі болашақ мұғалімдерді дарынды балаларды анықтау, дамыту және сүйемелдеу саласындағы кәсіби қызметке тиімді даярлауды қамтамасыз ететін өзара байланысты ресурстардың көпдеңгейлі жүйесі болып табылады. Нормативтік, оқу-әдістемелік, диагностикалық, цифрлық және практикаға бағытталған құралдарды кешенді пайдалану заманауи педагогке дербестендірілген,

инклюзивті және цифрлық білім беру жағдайында табысты жұмыс істеу үшін қажетті кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастыруға ықпал етеді. Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлау педагогикалық технологиясының оқу-әдістемелік қамтамасыз етілу құрылымы 1-кестеде көрсетілген.

Кесте 1 – Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлаудың педагогикалық технологиясының оқу-әдістемелік қамтамасыз етілу құрылымы

№	Қамтамасыз ету компоненті	Мазмұны	Мақсаты
1	Нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету	Жоғары білім берудің МЖМБС (ГОСО), білім беру саласындағы ҚР нормативтік құжаттары, дарынды білім алушыларды қолдау тұжырымдамалары, UNESCO және OECD халықаралық ұсынымдары	Болашақ мұғалімдерді даярлаудың құқықтық және ұйымдастырушылық негіздерін айқындау
2	Оқу-әдістемелік қамтамасыз ету	Пәндердің оқу-әдістемелік кешендері (ОӘК), силлабустар, оқу құралдары, әдістемелік ұсынымдар, кейстер, жобалық және зерттеу тапсырмаларының банкі	Кәсіби білім жүйесін және әдістемелік біліктерді қалыптастыру
3	Диагностикалық қамтамасыз ету	Бақылау карталары, диагностикалық чек-парақтар, дарындылықты бағалау әдістемелері, уәждеме мен өзін-өзі реттеуді бағалау құралдары, электрондық портфолио	Диагностикалық құзыреттілікті қалыптастыру және даярлық нәтижелерін мониторингілеу
4	Цифрлық қамтамасыз ету	LMS Moodle, Google Classroom, цифрлық білім беру платформалары, білім беру аналитикасы құралдары, жасанды интеллект сервистері, ғылыми деректер базасы	Білім беру процесінің цифрлық трансформациясын және оқытуды дербестендіруді қолдау
5	Практикаға бағытталған қамтамасыз ету	Педагогикалық практика, тағылымдама алаңдары, дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектептер, когнитивті зерттеулер зертханалары, қосымша білім беру орталықтары	Дарынды білім алушылармен жұмыс істеудің практикалық тәжірибесін қалыптастыру
6	Ғылыми-зерттеушілік қамтамасыз ету	Ғылыми жобалар, зерттеу тапсырмалары, студенттердің жарияланымдық белсенділігі, конференциялар мен конкурстарға қатысу	Болашақ педагогтердің зерттеушілік құзыреттілігін дамыту

Ұсынылған оқу-әдістемелік қамтамасыз ету жүйесі кешенді сипатқа ие және педагогикалық технологияның барлық құрылымдық компоненттерінің іске асырылуын қамтамасыз етеді. Нормативтік-құқықтық, оқу-әдістемелік, диагностикалық, цифрлық, практикаға бағытталған және ғылыми-зерттеушілік ресурстардың өзара байланысы болашақ мұғалімдердің заманауи білім беру жағдайында дарынды балалармен тиімді жұмыс істеуге кәсіби дайындығын қалыптастыруға ықпал етеді.

Технологияның әрбір мазмұндық модулінің нәтижелілігін бағалау үшін тиісті кәсіби құзыреттіліктер, күтілетін оқу нәтижелері және бақылау формалары айқындалды. Олардың өзара байланысы 2-кестеде көрсетілген.

Кесте 2 – Технологияның мазмұндық модульдерінің, қалыптасатын құзыреттіліктердің, оқыту нәтижелері мен бақылау формаларының сәйкестігі

№	Технологияның мазмұндық модулі	Қалыптасатын құзыреттіліктер	Оқыту нәтижелері	Бақылау формалары
1	Дарындылықтың теориялық негіздері	Дарындылықтың табиғаты, құрылымы мен даму заңдылықтары туралы заманауи ғылыми білімді кәсіби қызметте қолдану қабілеті	Дарындылықтың заманауи тұжырымдамаларын, дарынды білім алушылардың даму ерекшеліктерін және олардың әлеуетін іске асыруға әсер ететін факторларды түсінетінін көрсетеді	Тестілеу, эссе, коллоквиум, ғылыми әдебиеттерге талдамалық шолу
2	Дарындылықты диагностикалау және анықтау	Психологиялық-педагогикалық диагностиканы жүзеге асыру және білім алушылардың қабілеттерін бағалау нәтижелерін интерпретациялау (түсіндіру) қабілеті	Дарындылықтың әртүрлі түрлерін анықтау әдістерін меңгерген, диагностикалық деректерді талдауды және интерпретациялауды жүзеге асырады	Практикалық жұмыстар, кейс-талдау, диагностикалық карталарды әзірлеу, кәсіби жағдаяттарды шешу
3	Дарындылықты дамытуға арналған білім беру ортасын жобалау	Дарынды білім алушылардың ерекшеліктерін ескере отырып, білім беру ортасын және жеке білім беру бағыттарын жобалау қабілеті	Жеке білім беру бағыттарын, сүйемелдеу бағдарламаларын және дарынды білім алушыларды қолдау модельдерін әзірлейді	Жобаларды қорғау, білім беру бағдарламаларын әзірлеу, жобалық жұмыстарды сараптамалық бағалау
4	Дарынды балаларды оқытудың заманауи педагогикалық технологиялары	Білім алушылардың зияткерлік және шығармашылық әлеуетін дамытуды қамтамасыз ететін заманауи білім беру технологияларын қолдану қабілеті	Дарынды балаларды оқыту және дамыту процесінде педагогикалық технологияларды негізді түрде таңдауды және қолдануды жүзеге асырады	Микрооқыту, оқу сабақтарын өткізу, педагогикалық кейстерді талдау
5	Дарынды балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу	Дарынды білім алушыларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді және білім беру процесінің субъектілерімен өзара әрекеттесуді жүзеге асыру қабілеті	Білім алушылардың тұлғалық дамуын сүйемелдеуді ұйымдастырады, ата-аналармен және педагогтермен өзара әрекеттеседі, уәждеме мен өзін-өзі реттеуді қолдау технологияларын қолданады	Кейстерді шешу, тренингтер, кәсіби жағдаяттарды модельдеу, портфолио

6	Практикаға бағытталған даярлық	Шынайы білім беру жағдайында дарынды білім алушыларды анықтау, оқыту, дамыту және сүйемелдеу бойынша кәсіби қызметті жүзеге асыру қабілеті	Дарынды балалармен жұмыс істеу саласындағы кәсіби міндеттерді дербес шешуге дайындығын көрсетеді	Педагогикалық практика, портфолио, қорытынды жобаны қорғау, кәсіби қызметті сараптамалық бағалау
---	--------------------------------	--	--	--

2-кестеде ұсынылған педагогикалық технологияның мазмұндық модульдері болашақ мұғалімдерде дарынды балалармен тиімді жұмыс істеу үшін қажетті кәсіби құзыреттіліктердің кезең-кезеңімен қалыптасуын қамтамасыз етеді. Даярлық мақсаттарының, оқыту мазмұнының, күтілетін нәтижелер мен бақылау формаларының өзара байланысы білім беру процесінің тұтастығын қамтамасыз етеді және даярлықтың әртүрлі кезеңдерінде білім алушылардың кәсіби дайындығының қалыптасу деңгейіне мониторинг жүргізуге мүмкіндік береді.

4 Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының үдерістік бөлімі

4.1 Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясын іске асыру кезеңдері

Педагогикалық технологияның процестік бөлігі оны іске асыру механизмін ашады және болашақ мұғалімдердің дарынды балаларды анықтауға, оқытуға, дамытуға және сүйемелдеуге кәсіби дайындығын қалыптастыруды қамтамасыз ететін педагогикалық іс-әрекеттердің дәйектілігін анықтайды. Заманауи зерттеулер педагогтерді дарынды білім алушылармен жұмыс істеуге даярлау үздіксіздік, практикаға бағытталғандық, дербестендіру және білім беру процесіне цифрлық технологияларды интеграциялау принциптеріне негізделуі тиіс екенін айқындайды. Педагогикалық қызметте зерттеушілік құзыреттіліктерді, жеке білім беру бағыттарын жобалау дағдыларын дамыту және жасанды интеллект құралдарын пайдалануға дайындық ерекше маңызға ие болуда [14,2,24].

Педагогикалық технологияны іске асыру дәйекті түрде жүзеге асырылады және өзара байланысты төрт кезеңді қамтиды: уәждемелік-құндылықтық, когнитивтік-мазмұндық, практикалық-іс-әрекеттік және рефлексивтік-бағалау.

1. Уәждемелік-құндылықтық кезең. Кезеңнің мақсаты – болашақ мұғалімдердің дарынды балалармен жұмыс істеуге деген тұрақты кәсіби уәждемесін қалыптастыру және адам әлеуетін дамыту жөніндегі педагогикалық қызметтің маңыздылығын сезіндіру. Бұл кезеңде білім алушыларды білім беруді дамытудың заманауи үрдістерімен, талантты жастарды қолдау саласындағы мемлекеттік саясатпен, дарынды білім алушыларды анықтау мен сүйемелдеудің халықаралық тәжірибесімен таныстыру жүзеге асырылады. Кәсіби құндылықтарды, педагогикалық қызметтің гуманистік бағыттылығын қалыптастыруға және дарындылықты дамытудың әлеуметтік маңыздылығын түсінуге ерекше назар аударылады. Кезеңнің мазмұны проблемалық лекциялар, пікірталастар, дөңгелек үстелдер, дарынды балалармен жұмыс істеудің табысты тәжірибелерін талдау, практик-педагогтермен және ғалымдармен кездесулер арқылы іске асырылады. Нәтижесінде білім алушыларда кәсіби қызметке деген оң уәждеме және арнайы білім мен құзыреттіліктерді бұдан әрі меңгеруге дайындық қалыптасады.

2. Когнитивтік-мазмұндық кезең. Кезеңнің мақсат – дарындылықтың табиғаты, оның даму заңдылықтары және дарынды балалармен жұмыс істеудің заманауи технологиялары туралы ғылыми білім жүйесін қалыптастыру. Білім алушылар дарындылықтың заманауи тұжырымдамаларын, дарынды балалардың психологиялық ерекшеліктерін, қабілеттерді диагностикалау әдістерін, дербестендіріп оқыту модельдерін, креативтілік пен зерттеушілік ойлауды дамыту технологияларын зерттейді. Білім беруді цифрлық трансформациялау, білім беру аналитикасы және жеке білім беру траекторияларын қолдау үшін жасанды интеллектіні пайдалану

мәселелеріне айтарлықтай назар аударылады. UNESCO [2] және OECD [14] ұсынымдарына сәйкес, заманауи педагог цифрлық сауаттылық және білім беру процесінде жасанды интеллектіні жауапты пайдалану саласындағы құзыреттіліктерді меңгеруі тиіс. Кезеңнің нәтижесі – болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығының когнитивтік негізін қалыптастыру.

3. Практикалық-іс-әрекеттік кезең. Кезеңнің мақсаты – дарынды білім алушылармен жұмыс істеудің практикалық біліктері мен дағдыларын дамыту. Бұл кезеңде білім алушылар педагогикалық диагностика әдістерін, жеке білім беру бағыттарын жобалауды, дарынды балаларды сүйемелдеу бағдарламаларын әзірлеуді, білім алушылардың зерттеушілік және жобалық қызметін ұйымдастыруды меңгереді. Практикалық даярлық педагогикалық кейстерді талдау, кәсіби міндеттерді шешу, білім беру жобаларын әзірлеу, педагогикалық жағдаяттарды модельдеу және педагогикалық практикадан өту арқылы жүзеге асырылады. Оқытудың цифрлық құралдарын, адаптивті білім беру жүйелерін және білім алушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге әрі білім беру процесін дербестендіруді қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін білім беру аналитикасы құралдарын меңгеру ерекше орын алады. Заманауи зерттеулер адаптивті технологиялар мен жасанды интеллектіні пайдалану білім алушылардың білім беру қажеттіліктерін неғұрлым тиімді анықтауға және педагогикалық сүйемелдеудің сапасын арттыруға ықпал ететінін көрсетеді.

4. Рефлексивтік-бағалау кезеңі. Кезеңнің мақсаты – болашақ педагогтердің кәсіби дайындығының қалыптасуын бағалау және кәсіби рефлексия дағдыларын дамыту. Бұл кезеңде білім алушылардың қызмет нәтижелерін өзін-өзі бағалау, өзара бағалау және сараптамалық бағалау жүзеге асырылады. Портфолио, рефлексивтік есептер, жобаларды қорғау, педагогикалық кейстерді талдау және педагогикалық практиканың нәтижелері пайдаланылады. Білім алушылар өз жетістіктерін талдайды, кәсіби тапшылықтарды анықтайды және бұдан әрі кәсіби даму бағыттарын айқындайды. Кезеңнің нәтижесі – кәсіби рефлексияға және өзін-өзі дамытуға қалыптасқан қабілет.

Технологияны университеттің білім беру процесіне енгізудің жүйелілігін қамтамасыз ету үшін оны іске асыру кезеңдері педагогтерді даярлаудың білім беру бағдарламасын меңгеру логикасымен сәйкестендірілген. Технология мазмұнын оқу курстары бойынша кезең-кезеңімен бөлу болашақ мұғалімдердің дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығының уәждемелік, когнитивтік, іс-әрекеттік және рефлексивтік компоненттерінің жүйелі қалыптасуын қамтамасыз етеді (3-кесте).

Кесте 3 – Болашақ мұғалімдерді даярлаудың білім беру бағдарламасы құрылымында педагогикалық технологияны кезең-кезеңімен іске асыру

Оқу курсы	Технологияны іске асыру кезеңі	Даярлықтың негізгі мазмұны	Қызметті ұйымдастыру формалары	Күтілетін нәтиже
1	Уәждемелік-құндылықтық	Дарындылықтың табиғаты, дарынды білім алушылармен жұмыс істеудің әлеуметтік маңыздылығы туралы түсініктерді, педагогикалық мамандыққа деген құндылықтық қарым-қатынасты қалыптастыру	Психологиялық-педагогикалық циклдің кіріспе пәндері, проблемалық лекциялар, пікірталастар, практик-педагогтермен кездесулер, волонтерлік жобалар, ғылыми-танымал семинарлар	Тұрақты кәсіби уәждеменің және дарындылық мәселелеріне деген қызығушылықтың қалыптасуы
2	Когнитивтік-мазмұндық	Дарындылықтың теориялық негіздерін, диагностикалау әдістерін, таланттарды дамытудың заманауи тұжырымдамаларын, дербестендірілген және инклюзивті білім беру технологияларын меңгеру	Оқу пәндері, кейс-талдау, практикалық сабақтар, цифрлық симуляциялар, кәсіби міндеттерді шешу	Кәсіби білім жүйесінің және дарынды білім алушылармен жұмыс істеу ерекшеліктерін түсінудің қалыптасуы
3	Практикалық-іс-әрекеттік	Білім беру ортасын жобалау, жеке білім беру бағыттарын әзірлеу, білім алушылардың зерттеушілік және жобалық қызметін ұйымдастыру, цифрлық технологиялар мен білім беру аналитикасын қолдану	Жобалық қызмет, педагогикалық кейстер, оқу-зерттеу жұмысы, ғылыми жобаларға қатысу, оқу практикасы	Дарынды білім алушыларды анықтау, дамыту және сүйемелдеу бойынша кәсіби біліктердің қалыптасуы
4	Рефлексивтік-бағалау және интегративті	Кәсіби міндеттерді дербес шешу, білім беру жобаларын іске асыру, педагогикалық практика, дарындылық мәселелері бойынша бітіру біліктілік жұмысын орындау	Өндірістік және дипломалды практикасы, тағылымдамалар, тәлімгерлік (наставничество), портфолио, бітіру біліктілік жұмысы	Дарынды және талантты білім алушылармен дербес жұмыс істеуге қалыптасқан кәсіби дайындық

Технология кезеңдерінің оқу курстары бойынша ұсынылған бұл бөлінісі оның қазіргі жоғары педагогикалық білім беру жүйесіне интеграциялануын қамтамасыз етеді және болашақ мұғалімдерді дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге даярлауды университеттегі бүкіл оқу кезеңі бойында білім алушылардың оқу, зерттеу және практикалық қызметін қамтитын, кәсіби қалыптасудың дәйекті әрі үздіксіз процесі ретінде іске асыруға мүмкіндік береді.

4.2 Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясын іске асырудың әдістері, нысандары мен құралдары

Педагогикалық технологияның мақсаттарына қол жеткізу үшін болашақ педагогтерде дарынды балалармен жұмыс істеуге қажетті кәсіби құзыреттіліктерді қалыптастыруға бағытталған белсенді, интерактивті және практикаға бағытталған оқыту әдістері пайдаланылады. Әдістерді таңдау даярлықтың мазмұнымен, кәсіби міндеттердің ерекшеліктерімен және теориялық әрі практикалық даярлықты интеграциялау қажеттілігімен айқындалады.

Проблемалық оқыту талдамалық ойлауды және стандартты емес жағдайларда педагогикалық шешімдер қабылдау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Зерттеу әдісі зерттеушілік құзыреттілікті және ғылыми ізденіс дағдыларын қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Жобалау әдісі білім беру ортасын және білім алушылардың жеке білім беру бағыттарын жобалау біліктерін дамытуға бағытталған. Кейс-әдіс және кәсіби жағдаяттарды талдау әдісі шынайы педагогикалық жағдайларды модельдеуге және дарынды балаларды сүйемелдеудің практикалық міндеттерін шешу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді [15,21,14].

Технологияны іске асыруда сын тұрғысынан және креативті ойлауды дамыту технологиялары ерекше рөл атқарады, олар педагогикалық талдау жасау, білім беру процесін болжау және жобалау қабілетін қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Білім беруді цифрлық трансформациялау жағдайында білім алушылардың білім беру жетістіктеріне мониторинг жүргізуге, жеке білім беру қажеттіліктерін анықтауға және дербестендірілген даму траекторияларын жобалауға мүмкіндік беретін білім беру аналитикасы әдістері мен жасанды интеллект технологиялары маңызды мәнге ие болады.

Оқытудың ұйымдастырушылық формалары теориялық білімді меңгеруден кәсіби қызметтің практикалық тәжірибесін жинақтауға дәйекті түрде көшуді қамтамасыз етеді. Дәстүрлі лекциялар мен семинарлармен қатар интерактивті лекциялар, тренингтер, шеберлік сыныптары, педагогикалық шеберханалар, жобалық топтар, зерттеу зертханалары және тағылымдама алаңдары кеңінен қолданылады. Технологияны іске асыруда педагогикалық практикаға үлкен орын беріледі, өйткені ол дарындылық мәселелерін теориялық тұрғыдан меңгеруден шынайы білім беру жағдайларында кәсіби қызмет тәжірибесін жинақтауға көшуді қамтамасыз етеді. Болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығын қалыптастыру оларды дарынды білім алушыларды анықтау, педагогикалық сүйемелдеу және дамыту процестеріне тікелей тарту арқылы жүзеге асырылады. Негізгі механизмдер ретінде дарынды балалардың білім беру қызметін бақылау және талдау, олардың білім беру қажеттіліктеріне диагностика жүргізу, жеке білім беру бағыттарын әзірлеу және іске асыру, дамытушы білім беру ортасын жобалау, білім алушылардың зерттеушілік және жобалық қызметін ұйымдастыру, сондай-ақ педагогтермен, психологтармен және ата-аналармен өзара әрекеттесу танылады.

Педагогикалық практиканың ресурстық негізін практика базалары құрайды, оның барысында білім алушылар кәсіби бағытталған тапсырмаларды орындайды, білім беру жобаларын әзірлейді, цифрлық портфолио қалыптастырады және өз қызметіне рефлексивтік талдау жасайды, бұл дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге кәсіби дайындықтың когнитивтік, эмоционалдық және іс-әрекеттік компоненттерін дамытуды қамтамасыз етеді.

Оқыту құралдары дәстүрлі және цифрлық білім беру ресурстарының кешенімен ұсынылған. Оларды пайдалану өзекті ғылыми білімге қол жеткізуді қамтамасыз етеді, болашақ педагогтердің цифрлық құзыреттілігін дамытуға ықпал етеді және білім беру процесін дербестендіру үшін жағдай жасайды. Оқытуды басқарудың цифрлық платформалары, жасанды интеллект жүйелері, білім беру аналитикасы құралдары және бүкіл даярлық кезеңі бойында білім алушылардың кәсіби дамуын сүйемелдеуді қамтамасыз ететін электрондық портфолиолар ерекше орын алады. Болашақ мұғалімдердің дарынды балалармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығын мақсатты түрде қалыптастыруды қамтамасыз ету үшін технология шеңберінде әрқайсысы белгілі бір кәсіби құзыреттіліктерді дамытуға бағытталған әртүрлі оқыту әдістері қолданылады [2,14,23]. Қолданылатын әдістер мен қалыптасатын құзыреттіліктердің өзара байланысы 4-кестеде көрсетілген.

Кесте 4 – Оқыту әдістері және қалыптасатын кәсіби құзыреттіліктер

№	Оқыту әдістері	Қолдану мақсаты	Қалыптасатын құзыреттіліктер
1	Проблемалық оқыту	Стандартты емес білім беру жағдаяттарында педагогикалық міндеттерді шешу қабілетін қалыптастыру	Педагогикалық жағдаяттарды талдау, проблемаларды анықтау және негізделген педагогикалық шешімдер қабылдау қабілеті
2	Зерттеу әдісі	Ғылыми ізденіс және педагогикалық зерттеу дағдыларын дамыту	Білім беру саласында зерттеушілік қызметті жүзеге асыру және оның нәтижелерін кәсіби практикада пайдалану қабілеті
3	Жобалау әдісі	Білім беру процесін және жеке білім беру бағыттарын жобалау біліктерін қалыптастыру	Білім беру ортасын және дарынды білім алушыларды сүйемелдеу бағдарламаларын жобалау қабілеті
4	Кейс-әдіс	Кәсіби жағдаяттарды талдау және оларды шешудің тиімді тәсілдерін таңдау дағдыларын дамыту	Білім алушылардың білім беру қажеттіліктеріне диагностика жүргізу және тиімді педагогикалық стратегияларды таңдау қабілеті
5	Педагогикалық модельдеу әдісі	Педагогикалық қызметті құрастыру (конструирәу) және болжау дағдыларын қалыптастыру	Білім беру процесін модельдеу және педагогикалық әсерлердің нәтижелерін болжау қабілеті
6	Сын тұрғысынан ойлау технологиялары	Ақпаратты талдау, бағалау және интерпретациялау	Ақпаратқа сын тұрғысынан талдау жасау және негізделген

		(түсіндіру) қабілетін қалыптастыру	кәсіби шешімдер қабылдау қабілеті
7	Креативті ойлау технологиялары	Жаңа педагогикалық шешімдерді іздестіру қабілетін дамыту	Дарынды балаларды оқыту мен дамытуға бағытталған инновациялық тәсілдерді әзірлеу қабілеті
8	Білім беру аналитикасы әдістері	Білім беру деректерін талдау және білім алушылардың жетістіктеріне мониторинг жүргізу дағдыларын қалыптастыру	Педагогикалық шешімдер қабылдау үшін цифрлық технологиялар мен білім беру аналитикасын пайдалану қабілеті

2-кестеде сипатталған қолданылатын оқыту әдістері болашақ педагогтердің кәсіби дайындығының әртүрлі компоненттерін қалыптастыруға бағытталған. Оларды кешенді түрде қолдану дарынды білім алушылармен тиімді жұмыс істеу үшін қажетті талдамалық (аналитикалық), диагностикалық, зерттеушілік, жобалаушылық және әдістемелік құзыреттіліктерді дамытуды қамтамасыз етеді. Дегенмен, аталған құзыреттіліктердің қалыптасу тиімділігі тек оқыту әдістерін таңдаумен ғана емес, сонымен бірге білім беру процесінің тиісті формаларын ұйымдастырумен және заманауи оқыту құралдарын пайдаланумен де анықталады. Оқытудың ұйымдастырушылық формалары мен қолданылатын құралдар қарастырылып отырған әдістердің практикалық тұрғыда іске асырылуын қамтамасыз етеді және болашақ мұғалімдерді даярлаудың жоспарланған нәтижелеріне қол жеткізу үшін жағдай жасайды. Олардың өзара байланысы 5-кестеде көрсетілген.

Кесте 5 – Педагогикалық технологияны жүзеге асыру формалары мен құралдары

№	Оқыту формалары	Қолданылатын құралдар	Жоспарланған нәтиже
1	Лекциялар және интерактивті лекциялар	Мультимедиялық презентациялар, видеоматериалдар, электрондық білім беру ресурстары, ғылыми жарияланымдар	Дарындылықтың табиғаты, оны анықтаудың, дамытудың және сүйемелдеудің заманауи тәсілдері туралы ғылыми білім жүйесін қалыптастыру
2	Семинарлар және практикалық сабақтар	Педагогикалық кейстер, диагностикалық материалдар, практикалық тапсырмалар, жағдаяттық міндеттер	Кәсіби жағдаяттарды талдау, білім беру қажеттіліктеріне диагностика жүргізу және педагогикалық өзара әрекеттестіктің тиімді стратегияларын таңдау қабілетін қалыптастыру
3	Тренингтер және шеберлік сыныптары	Практикаға бағытталған тапсырмалар, педагогикалық жағдаяттар, тренингтік жаттығулар	Педагогикалық қарым-қатынас, консультация беру, дарынды білім алушыларды сүйемелдеу және қолдау дағдыларын дамыту
4	Жобалық топтар	Цифрлық білім беру платформалары, жобалар банктері, жеке білім беру бағыттарының үлгілері (шаблондары)	Білім беру ортасын, жеке білім беру бағыттарын және дарынды білім алушыларды дамыту бағдарламаларын жобалау қабілетін қалыптастыру

5	Зерттеу зертханалары	Ғылыми деректер базасы, диагностикалық құралдар, деректерді статистикалық өңдеу құралдары	Ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асыру және кәсіби міндеттерді шешу үшін зерттеу нәтижелерін пайдалану қабілетін қалыптастыру
6	Педагогикалық практика	Білім беру ұйымдарының білім беру ортасы, практика бағдарламалары, педагогтердің тәлімгерлігі (наставничество)	Кәсіби қызметтің шынайы жағдайларында дарынды білім алушыларды анықтау, оқыту, дамыту және сүйемелдеу тәжірибесін жинақтау
7	Электрондық оқыту	LMS Moodle, Google Classroom, цифрлық білім беру платформалары, жасанды интеллект сервистері, білім беру аналитикасы құралдары	Оқытуды дербестендіру және педагогикалық шешімдер қабылдау үшін цифрлық технологияларды, білім беру аналитикасын және жасанды интеллект құралдарын пайдалану қабілетін қалыптастыру

Оқытуды ұйымдастырудың әрбір формасы тиісті құралдар кешенімен қамтамасыз етіледі және нақты білім беру нәтижелеріне қол жеткізуге бағытталады. Оқыту әдістерінің, формалары мен құралдарының мұндай үйлесімі құзыреттілік, іс-әрекеттік және практикаға бағытталған тәсілдердің іске асырылуын қамтамасыз етеді, теориялық даярлық пен педагогикалық практиканың интеграциялануына ықпал етеді, сондай-ақ болашақ мұғалімдердің дарынды балалармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығын қалыптастыру үшін жағдай жасайды.

4.3 Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясын іске асырудың педагогикалық шарттары

Дарындылық педагогикасы саласындағы заманауи зерттеулер болашақ мұғалімдерді даярлаудың тиімділігі жекелеген педагогикалық әсерлермен емес, тұлғалық, когнитивтік, іс-әрекеттік және рефлексивтік деңгейлерде кәсіби дайындықтың қалыптасуын қамтамасыз ететін өзара байланысты шарттар жүйесімен анықталатынын көрсетеді. Holmes және сұнғаauthorлардың [15], Zimmerman [17], OECD [14], Chen [23], Vidal-Fernández [21] және Karakaş Mısır [18] зерттеулеріне сәйкес, педагогтерді дарынды білім алушылармен жұмыс істеуге даярлау дербестендіру, практикаға бағытталғандық, зерттеушілік белсенділік және үздіксіз кәсіби даму принциптеріне негізделуі тиіс.

Технологияны іске асырудың маңызды шарты – болашақ педагогтің субъектілік позициясын дамытуға бағытталған білім беру ортасын құру. Құзыреттілік тәсіл шеңберінде білім алушы тек оқыту объектісі ретінде ғына емес, сонымен бірге өз дамуының мақсаттарын дербес анықтауға, кәсіби нәтижелерге қол жеткізу тәсілдерін таңдауға және өз қызметіне рефлексия жасауға қабілетті кәсіби қалыптасудың белсенді субъектісі ретінде қарастырылады. Білім беру процесін мұндай ұйымдастыру оқыту нәтижелері

үшін жауапкершілікті және кәсіби өзін-өзі дамытуға дайындықты қалыптастыруға ықпал етеді.

Технологияны іске асыруда даярлық мазмұнын пәнаралық интеграциялау ерекше маңызға ие, өйткені мұғалімнің дарынды әрі талантты білім алушыларды сүйемелдеу бойынша кәсіби қызметі педагогика, психология, когнитивті ғылымдар, цифрлық технологиялар, білім беру аналитикасы және білім беру менеджменті салаларындағы білімді кешенді түрде пайдалануды талап етеді. Технологияны іске асыру болашақ педагогтерде дарындылықтың даму заңдылықтары, оны анықтау механизмдері және педагогикалық қолдау тәсілдері туралы тұтас түсінікті қалыптастыруды қамтамасыз ететін оқу пәндерінің пәнаралық өзара әрекеттестігіне негізделеді.

Болашақ педагогтерді кәсіби даярлау жүйесіндегі пәнаралық және метапәндік байланыстарға жүргізілген SWOT-талдау технологияны іске асыру әлеуетін анықтайтын факторларды айқындауға мүмкіндік берді. Қазіргі жүйенің күшті жақтарына даярлықтың психологиялық-педагогикалық, пәндік-әдістемелік және зерттеушілік компоненттерінің интеграциялануы, дамыған цифрлық білім беру ортасының болуы, білім беру процесінің практикаға бағытталғандығы және болашақ мұғалімдердің кәсіби қалыптасуына жағдай жасайтын педагогикалық практикалардың қалыптасқан жүйесі жатады. Сонымен қатар, бірқатар оқу пәндерінің мазмұнында дарындылық мәселелерінің жеткілікті деңгейде көрініс таппауымен, пәнаралық байланыстардың үзік-үзік сипатымен және студенттердің білім беру ортасын жобалау мен дарынды білім алушыларды педагогикалық сүйемелдеу саласындағы практикалық тәжірибесінің жеткіліксіздігімен байланысты кейбір шектеулер анықталды.

Технологияны іске асыру мүмкіндіктері педагогика, психология, когнитивті ғылымдар, цифрлық технологиялар, білім беру аналитикасы және білім беру менеджменті ресурстарын пәнаралық интеграциялауды кеңейтумен байланысты, бұл болашақ педагогтердің кешенді кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруға ықпал етеді. Студенттердің ғылыми-зерттеу және жобалық қызметі, цифрлық білім беру платформаларын пайдалану, сондай-ақ дарынды балаларды дамыту мен сүйемелдеу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарымен желілік өзара әрекеттестік қосымша әлеует тудырады. Ықтимал тәуекелдерге білім беру бағдарламаларының мазмұндық жағынан тым тығыздығы, білім беру процесі субъектілерінің пәнаралық өзара әрекеттестігі үйлестіруінің жеткіліксіздігі және дарындылықты дамыту мен сүйемелдеу мәселелері бойынша мамандандырылған оқу-әдістемелік қамтамасыз етудің шектеулілігі жатады.

Талдау нәтижелері ұсынылып отырған технологияның кәсіби даярлықтың дербес компоненті емес, оқу пәндерінің мазмұнын өзектендіру, пәнаралық байланыстарды күшейту, педагогикалық практиканың мүмкіндіктерін кеңейту және университеттің кадрлық, ғылыми-әдістемелік, ұйымдастырушылық және цифрлық ресурстарын тиімді пайдалану арқылы

қазіргі педагогикалық білім беру жүйесін интеграциялау мен жетілдіру механизмі болып табылатынын айғақтайды.

Болашақ мұғалімдердің цифрлық педагогикалық мәдениетін дамыту қажетті шарт болып табылады. Заманауи жағдайда педагог цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану, білім беру деректерін талдау, дербестендірілген оқытуды қолдау үшін жасанды интеллект технологияларын қолдану және деректер негізінде педагогикалық шешімдер қабылдау қабілетіне ие болуы тиіс. UNESCO-ның «AI Competency Framework for Teachers» [25] ұсынымдарына сәйкес, цифрлық және аналитикалық құзыреттілікті дамыту педагогтерді кәсіби даярлаудың міндетті компонентіне айналуға.

Білім алушыларды тәлімгерлік және кәсіби сүйемелдеу жүйесін ұйымдастыру ерекше назар аударуды талап етеді. Технологияны іске асырудың маңызды ұйымдастырушылық-педагогикалық механизмі ретінде болашақ мұғалімдерді дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге даярлау процесінде оларды кәсіби сүйемелдеуді қамтамасыз ететін тәлімгерлік жүйесі танылады. Тәлімгерлік білім алушының университет оқытушыларымен, базалық мектептердің педагог-тәлімгерлерімен және дарынды балалармен жұмыс істеу тәжірибесі бар білім беру ұйымдарының мамандарымен өзара әрекеттестігі негізінде іске асырылады.

Тәлімгерліктің негізгі бағыттары – білім алушыларда дарындылық белгілерін анықтау, дамытушы білім беру ортасын жобалау, жеке білім беру бағыттарын әзірлеу, білім алушылардың зерттеушілік және жобалық қызметін ұйымдастыру, білім беру процесін сүйемелдеудің цифрлық құралдарын қолдану дағдыларын қалыптастыру, сондай-ақ ата-аналармен және психологиялық-педагогикалық қолдау мамандарымен өзара әрекеттесу болып табылады.

Тәлімгерліктің ұйымдастырушылық формалары ретінде жеке консультациялар, оқу сабақтарын бірлесіп жобалау және талдау, педагогикалық практиканың супервизиялары, шеберлік сыныптары, кәсіби сынақтар, дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектептердегі тағылымдамалар, әдістемелік семинарлар мен кәсіби қоғамдастықтарға қатысу танылады. Педагогикалық практика барысында білім алушылар тәлімгерлердің жетекшілігімен кәсіби бағытталған тапсырмаларды орындайды, оқу сабақтарын әзірлейді және өткізеді, білім беру жобаларын іске асыреді және өз қызметінің нәтижелеріне рефлексивтік талдау жасайды.

Тәлімгерлік механизмі білім алушыны «бақылау – бірлескен қызмет – дербес орындау – рефлексия» моделі бойынша кезең-кезеңімен сүйемелдеуді қарастырады. Бірінші кезеңде дарынды білім алушылармен жұмыс істеудің тиімді тәжірибелерімен танысу жүзеге асырылады, екінші кезеңде – тәлімгермен бірге білім беру іс-шараларын бірлесіп жоспарлау және өткізу, үшінші кезеңде – кәсіби міндеттерді дербес іске асыру, төртінші кезеңде – қол жеткізілген нәтижелерді талдау және бұдан әрі кәсіби даму бағыттарын айқындау орын алады. Тәлімгерлікті мұндай ұйымдастыру болашақ мұғалімдердің заманауи білім беру жағдайында дарынды әрі талантты білім

алушылармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығын қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Технологияны іске асырудың маңызды шарты – педагогикалық инновациялар мәдениетін дамыту болып табылады, ол болашақ мұғалімнің дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеудегі жаңа білім беру шешімдерін жобалау, апробациялау (сынақтан өткізу) және олардың тиімділігін бағалау қабілеті ретінде қарастырылады. Технология шеңберінде бұл бағыт білім алушыларды инновациялық білім беру өнімдерін әзірлеуге бағытталған жобалық, зерттеушілік және стартап қызметіне тарту арқылы іске асырылады.

Бұл шартты практикалық тұрғыда іске асыру білім алушылардың дарынды білім алушыларға арналған цифрлық білім беру ресурстарын құру бойынша пәнаралық жобаларды орындауы, дербестендірілген оқыту модельдерін әзірлеуі, сабақтан тыс қызмет бағдарламаларын жобалауы, дарындылықтың әртүрлі түрлерін дамыту бойынша авторлық әдістемелік шешімдерді дайындауы және апробациялауы арқылы қамтамасыз етіледі. Жобалық қызметтің нәтижелері хакатондар, педагогикалық стартаптар, инновациялық жобалар конкурстары, ғылыми-практикалық конференциялар мен әдістемелік фестивальдер форматында ұсынылады.

Маңызды механизм ретінде білім алушылардың гранттық конкурстарға, ғылыми-зерттеу жобаларына, академиялық ұтқырлық бағдарламаларына және дарынды білім алушыларды дамыту мен сүйемелдеу проблемаларын зерттеуге бағытталған студенттік ғылыми бірлестіктердің қызметіне қатысуы танылады. Инновациялық белсенділікті бағалау үшін конкурстар мен гранттарға қатысу көрсеткіштері, әзірленген және апробацияланған білім беру жобаларының саны, цифрлық білім беру өнімдерінің сапасы, сондай-ақ ұсынылған әзірлемелерді сараптамалық бағалау нәтижелері пайдаланылады.

Технология шеңберінде педагогикалық инновациялар мәдениетін дамыту болашақ мұғалімдерге дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге арналған инновациялық білім беру шешімдерін әзірлеу, ендіру және бағалау тәжірибесін жинақтауға мүмкіндік беретін жобалық, зерттеушілік және практикаға бағытталған қызмет формаларының жүйесі арқылы қамтамасыз етіледі.

Ұсынылған ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттардың жиынтығы болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлаудың педагогикалық технологиясын тиімді іске асыруды қамтамасыз ететін біртұтас жүйені құрайды. Олардың өзара байланысы болашақ педагогтердің кәсіби дайындығын қалыптастыруға, олардың зерттеушілік әлеуетін, цифрлық мәдениетін, инновациялық қызметке және үздіксіз кәсіби жетілуге қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттарға жүргізілген бұл талдау болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлаудың тиімділігі білім беру процесінің жекелеген компоненттерімен емес, олардың кешенді және өзара байланысты қызметімен анықталатынын көрсетеді. Қарастырылған шарттардың әрқайсысы білім алушылардың кәсіби

дайындығын қалыптастыруда белгілі бір функцияны орындайды және даярлықтың уәждемелік, когнитивтік, іс-әрекеттік және рефлексивтік компоненттерінің дамуына әсер етеді.

5. Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмысқа даярлаудың педагогикалық технологиясының диагностикалық-нәтижелік компоненті

5.1 Болашақ мұғалімдердің дарынды балалармен жұмысқа кәсіби даярлығының критерийлері мен көрсеткіштері

Диагностикалық-нәтижелілік компонент педагогикалық технологияның ажырамас бөлігі болып табылады және болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлау процесінің тиімділігін бағалауға арналған. Оның негізгі функциясы білім алушылардың кәсіби дайындығының қалыптасу деңгейін анықтау, кәсіби құзыреттіліктердің даму динамикасын айқындау және іске асырылып жатқан технологияның нәтижелілігін бағалау болып табылады.

Педагогикалық білім беру және педагогтерді дарынды білім алушылармен жұмыс істеуге даярлау саласындағы заманауи зерттеулерге сәйкес, кәсіби дайындық уәждемелік, когнитивтік, іс-әрекеттік және рефлексивтік компоненттерді біріктіретін тұлғаның интегративті сапасы ретінде қарастырылады. Аталған компоненттердің әрқайсысы болашақ педагогтің кәсіби қалыптасуының белгілі бір жағын көрсетеді және педагогикалық диагностиканың объектісі ретінде әрекет етеді.

Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлаудың педагогикалық технологиясының нәтижелілігін бағалау білім алушылардың кәсіби дайындығының қалыптасу деңгейін көрсететін критерийлер мен көрсеткіштер жүйесі негізінде жүзеге асырылады. Бұл мәтінмәнде кәсіби дайындық болашақ педагогтің дарынды білім алушыларды анықтауды, оқытуды, дамытуды және сүйемелдеуді тиімді жүзеге асыру қабілетін қамтамасыз ететін, уәждемелік-құндылықтық, когнитивтік, іс-әрекеттік және рефлексивтік компоненттерді біріктіретін интегративті тұлғалық-кәсіби құрылым ретінде қарастырылады.

Критерийлерді бөліп көрсету білім алушылардың тек теориялық даярлық деңгейін ғана емес, сонымен бірге олардың кәсіби уәждемесінің, практикалық біліктерінің және кәсіби өзін-өзі дамыту қабілетінің қалыптасуын кешенді бағалау қажеттілігінен туындаған. Әрбір критерий даярлықтың жоспарланған нәтижелеріне қол жеткізу дәрежесін анықтауға мүмкіндік беретін көрсеткіштер жиынтығы арқылы ашылады.

1. Уәждемелік критерий – болашақ педагог тұлғасының құндылықтық-мағыналық бағыттылығын көрсетеді және дарынды балалармен жұмыс істеуге деген кәсіби уәждеменің қалыптасу деңгейін сипаттайды. Бұл критерий кәсіби дайындықтың негізгі компоненттерінің бірі болып табылады, өйткені ол білім алушының педагогикалық қызметке қызығушылық дәрежесін, оның кәсіби дамуға ұмтылысын және күрделі білім беру міндеттерін шешуге дайындығын анықтайды [17,26].

Заманауи педагогика ғылымында уәждеме (мотивация) кәсіби құзыреттіліктерді меңгерудің табыстылығын және оларды практикада қолдануға дайындығын анықтайтын болашақ мұғалімнің кәсіби

калыптасуының маңызды факторы ретінде қарастырылады. Дарынды білім алушылармен жұмыс істеу жоғары деңгейдегі кәсіби қызығушылықты, жауапкершілікті және тұлғаның зияткерлік әрі шығармашылық әлеуетін дамытудың маңыздылығын сезінуді талап етеді.

Уәждемелік критерийдің көрсеткіштері ретінде мыналар танылады:

- дарындылық педагогикасы мен психологиясының проблемаларына деген тұрақты қызығушылық;
- дарынды білім алушылармен жұмыс істеудің әлеуметтік маңыздылығын түсіну;
- дарындылықты анықтау және дамыту бойынша кәсіби қызметке деген оң көзқарас;
- кәсіби өзін-өзі дамытуға және өздігінен білім алуға ұмтылу;
- зерттеушілік, жобалық және инновациялық қызметке қатысуға дайындық;
- дарынды балаларды оқыту мен сүйемелдеудің заманауи технологияларын меңгеру қажеттілігі;
- кәсіби қызметтің жоғары нәтижелеріне қол жеткізуге бағытталу;
- дарындылықты дамыту мәселелерінде білім алушылармен, ата-аналармен және педагогикалық қоғамдастықпен өзара әрекеттесуге дайындық.

Уәждемелік критерийдің көрсеткіштері олардың қалыптасу деңгейін сандық тұрғыдан бағалауға және болашақ мұғалімдердің кәсіби даму динамикасын қадағалауға мүмкіндік беретін дескрипторлар мен диагностикалық процедуралар жүйесі арқылы нақтыланды. Дескрипторлардың мазмұны, диагностика әдістері және бағалау шкаласы 6-кестеде ұсынылған.

Кесте 6 - Болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығының уәждемелік критерийі көрсеткіштерін нақтылау

№	Уәждемелік критерийдің көрсеткіші	Дескрипторлар (өлшенетін көріністер)	Диагностика әдістері	Балдық бағалау
1	Дарындылық педагогикасы мен психологиясының проблемаларына деген тұрақты қызығушылық	Дарындылық мәселелері бойынша элективті курстарға, семинарларға, вебинарларға қатысу; ғылыми әдебиеттерді зерттеу; кәсіби мәселелерді талқылаудағы белсенділік	Сауалнама алу, портфолио талдауы, бақылау	0-2
2	Дарынды білім алушылармен жұмыс істеудің әлеуметтік маңыздылығын түсіну	Дарынды балалармен жұмыс істеудің маңыздылығын дәлелді түрде негіздей алу қабілеті; кәсіби-құндылықтық бағдарлардың көрініс табуы	Эссе, интервью (сұхбат), сауалнама алу	0-2
3	Дарындылықты анықтау және дамыту бойынша кәсіби қызметке деген оң көзқарас	Дарынды білім алушыларды қолдауға байланысты іс-шараларға өз еркімен қатысу; аталған кәсіби қызметті оң бағалау	Сауалнама алу, өзін-өзі бағалау, бақылау	0-2

4	Кәсіби өзін-өзі дамытуға және өздігінен білім алуға ұмтылу	Жеке даму жоспарының болуы; қосымша білім беру бағдарламаларына қатысу; кәсіби портфолионы жүйелі түрде жаңартып отыру	Портфолио талдауы, өзіндік есеп (самоотчет), сараптамалық бағалау	0-2
5	Зерттеушілік, жобалық және инновациялық қызметке қатысуға дайындық	Ғылыми зерттеулерге, конференцияларға, конкурстарға, гранттық жобаларға қатысу; білім беру жобаларын әзірлеу	Жетістіктерді талдау, портфолио, сараптамалық бағалау	0-2
6	Дарынды балаларды оқыту мен сүйемелдеудің заманауи технологияларын меңгеру қажеттілігі	Цифрлық платформалар мен сервистерді меңгеру; оқу және жобалау тапсырмаларында цифрлық құралдарды пайдалану	Тестілеу, практикалық жұмыстарды талдау, бақылау	0-2
7	Кәсіби қызметтің жоғары нәтижелеріне қол жеткізуге бағытталу	Кәсіби мақсаттар қоя білу; тапсырмаларды сапалы орындауға ұмтылу; кәсіби шеберлік конкурстарына қатысу	Өзін-өзі бағалау, сараптамалық бағалау, қызмет нәтижелерін талдау	0-2
8	Білім алушылармен, ата-аналармен және педагогикалық қоғамдастықпен өзара әрекеттесуге дайындық	Командалық жобаларға қатысу; практика барысында педагогтермен және ата-аналармен өзара әрекеттесу; коммуникативтік кейстерді табысты шешу	Бақылау, сараптамалық бағалау, кейс-талдау	0-2

Әрбір дескрипторды бағалау үш балдық шкала бойынша жүзеге асырылады: 0 балл – көрсеткіш көрінбейді; 1 балл – жағдаяттық тұрғыда (эпизодтық түрде) көрінеді; 2 балл – тұрақты және жүйелі түрде көрінеді.

Нәтижелерді интерпретациялау (түсіндіру):

0-5 балл – уәждемелік критерийдің қалыптасуының төмен деңгейі;

6-10 балл – орташадан төмен деңгей;

11-15 балл – орташа деңгей;

16-20 балл – орташадан жоғары деңгей;

21-24 балл – жоғары деңгей.

Уәждемелік компоненттің қалыптасуының жоғары деңгейі білім алушы тұлғасының тұрақты кәсіби бағыттылығынан, дарынды балалармен жұмыс істеуге деген ішкі уәждеменің (мотивацияның) болуынан және тұрақты кәсіби жетілуге ұмтылысынан көрінеді.

2. Когнитивтік критерий – болашақ мұғалімдердің дарындылық педагогикасы мен психологиясы саласындағы теориялық және әдістемелік даярлық деңгейін көрсетеді. Бұл критерий білім алушылардың қабілеттері мен таланттарын дамытуға бағытталған білім беру процесін ұйымдастыруға қажетті кәсіби білімді меңгеру сапасын сипаттайды.

Заманауи жағдайда педагогтің кәсіби қызметі дарындылықтың заманауи тұжырымдамаларын, оның даму заңдылықтарын, дарынды білім алушыларды диагностикалау мен сүйемелдеу әдістерін, дербестендіріп оқыту

технологияларын және цифрлық білім беру ресурстарының мүмкіндіктерін қамтитын ғылыми білімнің кең ауқымын меңгеруді талап етеді [20,18,14,2].

Когнитивтік критерийдің көрсеткіштері мыналар болып табылады:

- дарындылықтың заманауи отандық және шетелдік тұжырымдамаларын білу;
- дарынды білім алушылардың психологиялық және жас ерекшеліктерін түсіну;
- дарындылықтың түрлерін және олардың көріну ерекшеліктерін білу;
- қабілеттер мен таланттарды диагностикалаудың теориялық негіздерін меңгеру;
- дарындылықты дамытудың заманауи білім беру технологияларын білу;
- дербестендірілген және инклюзивті білім беру принциптерін түсіну;
- жеке білім беру бағыттарын жобалау технологияларын білу;
- дарынды білім алушыларды сүйемелдеуде білім беру аналитикасы мен жасанды интеллект мүмкіндіктерін түсіну;
- талантты балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің заманауи тәсілдерін білу.

Когнитивтік критерий үшін дескрипторлар тек білімнің бар болуын ғына емес, оны меңгеру деңгейін, білімді кәсіби міндеттерді шешу үшін қолдана алу және педагогикалық жағдаяттарды интерпретациялау қабілетін көрсетуі тиіс. Диагностикалық құралдар ретінде тестілеуді, кейс-тапсырмаларды, жағдаяттық міндеттерді, кейстерді талдауды, сараптамалық бағалауды және әңгімелесуді (собеседование) пайдалану мақсатқа сай келеді (7-кесте).

Кесте 7 – Болашақ мұғалімдердің дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығының когнитивтік критерийі көрсеткіштерін нақтылау

№	Когнитивтік критерийдің көрсеткіші	Дескрипторлар (өлшенетін көріністер)	Диагностика әдістері	Балдық бағалау
1	Дарындылықтың заманауи отандық және шетелдік тұжырымдамаларын білу	Дарындылықтың негізгі тұжырымдамаларын таниды және сипаттайды; әртүрлі теориялық тәсілдерді салыстырады; оларды практикада қолдану мүмкіндіктерін түсіндіреді	Тестілеу, кейс-талдау	0-2
2	Дарынды білім алушылармен психологиялық және жас ерекшеліктерін түсіну	Әртүрлі жас топтарындағы дарынды балалардың психологиялық сипаттамаларын анықтайды; олардың дамуы мен мінез-құлқының ерекшеліктерін түсіндіреді	Тестілеу, жағдаяттық міндеттер	0-2
3	Дарындылықтың түрлерін және олардың көріну ерекшеліктерін білу	Дарындылық түрлерін жіктейді; педагогикалық жағдаяттардың сипаттамасы негізінде дарындылықтың әртүрлі типтерінің белгілерін анықтайды	Тестілеу, кейстерді талдау	0-2
4	Қабілеттер мен таланттарды	Диагностикалау әдістері мен құралдарын біледі; зерттеу мақсатына	Тестілеу, кәсіби	0-2

	диагностикалаудың теориялық негіздерін меңгеру	байланысты диагностикалық әдістемелерді таңдауды негіздейді	міндеттерді шешу	
5	Дарындылықты дамытудың заманауи білім беру технологияларын білу	Заманауи оқыту технологияларын сипаттайды; дарынды білім алушылардың әртүрлі санаттары үшін оларды қолдануды негіздейді	Тестілеу, кейс-тапсырмалар	0-2
6	Дербестендірілген және инклюзивті білім беру принциптерін түсіну	Дербестендіру және инклюзия принциптерін түсіндіреді; оларды білім беру практикасында іске асыру тәсілдерін ұсынады	Жағдаяттық міндеттер, кейс-талдау	0-2
7	Жеке білім беру бағыттарын жобалау технологияларын білу	Жеке білім беру бағытының құрылымын анықтайды; нақты білім алушы үшін оның элементтерін әзірлейді	Жобалық тапсырма, сараптамалық бағалау	0-2
8	Дарынды білім алушыларды сүйемелдеуде білім беру аналитикасы мен жасанды интеллект мүмкіндіктерін түсіну	Білім беру аналитикасы мен жасанды интеллектінің функцияларын түсіндіреді; білім алушыларға мониторинг жүргізу және оларды сүйемелдеу үшін бұл құралдарды пайдалану нұсқаларын ұсынады	Тестілеу, практикалық тапсырмалар	0-2
9	Талантты балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің заманауи тәсілдерін білу	Сүйемелдеу модельдерін сипаттайды; білім беру жағдаятына байланысты қолдау көрсетудің оңтайлы стратегияларын таңдайды	Кейс-талдау, сараптамалық бағалау	0-2

Дескрипторларды бағалау шкаласы:

- 0 балл – білім мүлдем жоқ немесе үзік-үзік (фрагменттік) сипатта, оны қолдану мүмкін емес;
- 1 балл – білім репродуктивті деңгейде қайта жаңғыртылады, оны оқытушының көмегімен қолдануға болады;
- 2 балл – білім жүйелі, терең ұғынылған және кәсіби міндеттерді шешу кезінде дербес қолданылады.

Когнитивтік критерий бойынша нәтижелерді интерпретациялау:

- 0-6 балл – төмен деңгей;
- 7-12 балл – орташа деңгей;
- 13-18 балл – жоғары деңгей.

Когнитивтік компоненттің қалыптасуы білім беру процесін ұйымдастыруға ғылыми негізделген тәсілді қамтамасыз етеді және болашақ мұғалімнің кәсіби қызметінің теориялық негізі ретінде әрекет етеді.

3. Іс-әрекеттік критерий – болашақ педагогтің алған білімі мен білік-дағдыларын дарынды білім алушыларды анықтау, дамыту және сүйемелдеуге байланысты кәсіби міндеттерді шешу үшін қолдана алу қабілетін сипаттайды.

Бұл критерийдің ерекшелігі оның практикалық бағыттылығында болып табылады. Ол кәсіби іс-әрекеттердің қалыптасу деңгейін және білім алушының шынайы білім беру жағдайларында педагогикалық қызметті жүзеге асыруға дайындығын көрсетеді [15,14,23].

Іс-әрекеттік критерийдің негізгі көрсеткіштері мыналар болып табылады:

- дарындылықтың әртүрлі түрлерін кешенді түрде анықтауды жүзеге асыру қабілеті;
- педагогикалық диагностикалау мен нәтижелерді интерпретациялау әдістерін меңгеру;
- білім алушылардың білім беру қажеттіліктерін талдай білу;
- жеке білім беру бағыттарын әзірлей алу қабілеті;
- дарындылықты дамытуға ықпал ететін білім беру ортасын жобалай білу;
- заманауи педагогикалық технологиялар мен цифрлық оқыту құралдарын қолдана алу қабілеті;
- білім алушылардың зерттеушілік, жобалық және шығармашылық қызметін ұйымдастыра білу;
- дарынды балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді жүзеге асыру қабілеті;
- дарындылықты дамыту мәселелері бойынша ата-аналармен және педагогикалық ұжыммен өзара әрекеттесе білу;
- педагогикалық шешімдер қабылдау үшін білім беру аналитикасының деректерін пайдалана алу қабілеті.

Уәждемелік (когнитивтік, іс-әрекеттік) критерий көрсеткіштерінің қалыптасу деңгейін объективті бағалауды қамтамасыз ету үшін дескрипторлар мен диагностикалық процедуралар жүйесі арқылы оларды нақтылау жүргізілді. Дескрипторлардың мазмұны 8-кестеде ұсынылған.

Кесте 8 – Болашақ мұғалімдердің дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығының іс-әрекеттік критерийі көрсеткіштерін нақтылау

№	Іс-әрекеттік критерийдің көрсеткіші	Дескрипторлар (өлшенетін көріністер)	Диагностика әдістері	Балдық бағалау
1	Дарындылықтың әртүрлі түрлерін кешенді түрде анықтауды жүзеге асыру қабілеті	Білім алушылардың қызметін бақылау және талдау негізінде дарындылықтың әртүрлі түрлерінің белгілерін анықтайды; диагностикалық процедураларды таңдауды негіздейді; диагностикалық қорытынды жасайды	Кейс-талдау, бақылау, сараптамалық бағалау	0-2
2	Педагогикалық диагностикалау мен нәтижелерді интерпретациялау әдістерін меңгеру	Диагностикалық әдістемелерді дұрыс қолданады; алынған нәтижелерді талдайды және интерпретациялайды; педагогикалық тұжырымдар қалыптастырады	Практикалық тапсырма, кейстерді талдау, сараптамалық бағалау	0-2
3	Білім алушылардың білім беру қажеттіліктерін талдай білу	Білім алушылардың білім беру сұраныстары мен қажеттіліктерін анықтайды; қабілеттердің дамуына әсер ететін факторларды	Жағдаяттық міндеттер, кейс-талдау	0-2

		айқындайды; педагогикалық қолдау жолдарын ұсынады		
4	Жеке білім беру бағыттарын әзірлей алу қабілеті	Бағыттың мақсаттарын, мазмұнын және күтілетін нәтижелерін анықтайды; білім алушыны сүйемелдеудің жеке жоспарын әзірлейді; дарындылық ерекшеліктерін ескереді	Жобалық тапсырма, сараптамалық бағалау	0-2
5	Дарындылықты дамытуға ықпал ететін білім беру ортасын жобалай білу	Білім беру ортасының элементтерін әзірлейді; жұмыс ресурстары мен формаларын іріктейді; дарындылықтың әртүрлі түрлерін дамыту үшін жағдайларды қамтамасыз етеді	Жобалық жұмыс, сараптамалық бағалау	0-2
6	Заманауи педагогикалық технологиялар мен цифрлық оқыту құралдарын қолдана алу қабілеті	Заманауи білім беру технологияларын пайдаланады; цифрлық сервистер мен платформаларды білім беру процесіне интеграциялайды; құралдарды таңдауды негіздейді	Бақылау, практикалық жұмыстарды талдау, сараптамалық бағалау	0-2
7	Білім алушылардың зерттеушілік, жобалық және шығармашылық қызметін ұйымдастыра білу	Зерттеушілік және жобалық сипаттағы тапсырмаларды әзірлейді; білім алушылардың қызметін ұйымдастырады; жобалардың орындалуын сүйемелдеуді жүзеге асырады	Қызмет өнімдерін талдау, бақылау, сараптамалық бағалау	0-2
8	Дарынды балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеуді жүзеге асыру қабілеті	Сүйемелдеу бағыттарын анықтайды; білім алушыларды қолдау бойынша ұсынымдар әзірлейді; даму динамикасына мониторинг жүргізеді	Кейс-талдау, педагогикалық практика, сараптамалық бағалау	0-2
9	Дарындылықты дамыту мәселелері бойынша ата-аналармен және педагогикалық ұжыммен өзара әрекеттесе білу	Кәсіби коммуникацияға қатысады; консультациялар мен талқылаулар өткізеді; педагогикалық міндеттердің бірлескен шешімдерін ұсынады	Бақылау, рөлдік ойындар, сараптамалық бағалау	0-2
10	Педагогикалық шешімдер қабылдау үшін білім беру аналитикасының деректерін пайдалана алу қабілеті	Білім беру деректерін талдайды; үрдістер мен проблемаларды анықтайды; деректер негізінде негізделген педагогикалық шешімдер қабылдайды	Практикалық тапсырмалар, кейстерді талдау, сараптамалық бағалау	0-2

Дескрипторларды бағалау шкаласы:

- 0 балл – іс-әрекет орындалмайды немесе елеулі қателіктермен орындалады;
 - 1 балл – іс-әрекет ішінара, оқытушының немесе тәлімгердің көмегімен орындалады;
 - 2 балл – іс-әрекет дербес, дұрыс және толық көлемде орындалады.
- Іс-әрекеттік критерий бойынша нәтижелерді интерпретациялау:
- 0-7 балл – төмен деңгей;
 - 8-14 балл – орташа деңгей;
 - 15-20 балл – жоғары деңгей.

Іс-әрекеттік компоненттің жоғары деңгейі кәсіби біліктердің қалыптасқанын және болашақ мұғалімнің педагогикалық практика міндеттерін дербес шешуге дайындығын айғақтайды.

4. Рефлексивтік критерий – болашақ педагогтің кәсіби өзін-өзі талдауға, өзін-өзі бағалауға және үздіксіз кәсіби дамуға қабілетін көрсетеді. Заманауи жағдайда рефлексия мұғалім тұлғасының кәсіби қалыптасуының маңызды механизмі ретінде қарастырылады, ол өз қызметінің нәтижелерін сезінуді және оны жетілдіруге дайындықты қамтамасыз етеді.

Рефлексивтік компонент педагогтерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлауда ерекше рөл атқарады, өйткені бұл қызмет қолданылатын педагогикалық шешімдердің тиімділігін тұрақты талдауды, жаңа тәсілдерді іздестіруді және инновациялық қызметке дайындықты талап етеді [17,14].

Рефлексивтік критерийдің көрсеткіштері мыналар болып табылады:

- өз кәсіби қызметінің нәтижелерін талдау қабілеті;
- кәсіби рефлексияға және өзін-өзі бағалауға дайындық;
- өзінің кәсіби қиындықтарын (тапшылықтарын) анықтай алу қабілеті;
- бұдан әрі кәсіби даму бағыттарын айқындай білу;
- жаңа педагогикалық технологияларды меңгеруге дайындық;
- нәтижелерді талдау негізінде өз қызметіне түзетулер енгізе алу қабілеті;
- үздіксіз білім алуға және кәсіби өсуге ұмтылу;
- инновациялық қызметке және жаңа білім беру практикаларын ендіруге дайындық;
- педагогикалық жағдаяттарға рефлексивтік талдау жасай алу қабілеті.

Рефлексивтік критерий көрсеткіштерінің қалыптасу деңгейін объективті бағалауды қамтамасыз ету үшін дескрипторлар, диагностикалық процедуралар және бағалау шкалалары жүйесі арқылы оларды операцияластыру (нақтылау) жүргізілді. Бұл сапалық сипаттамаларды өлшенетін көрсеткіштерге көшіруге және болашақ мұғалімдердің кәсіби даму динамикасына мониторинг жүргізуді қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. Операцияластыру нәтижелері 9-кестеде ұсынылған.

Кесте 9 – Болашақ мұғалімдердің дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығының рефлексивтік критерийі көрсеткіштерін нақтылау

№	Рефлексивтік критерийдің көрсеткіші	Дескрипторлар (өлшенетін көріністер)	Диагностика әдістері	Балдық бағалау
1	Өз кәсіби қызметінің нәтижелерін талдау қабілеті	Орындалған кәсіби тапсырмалардың нәтижелерін талдайды; табыстар мен қиындықтардың себептерін анықтайды; қызмет қорытындысы бойынша тұжырымдар қалыптастырады	Рефлексивтік есептерді талдау, сараптамалық бағалау	0-2

2	Кәсіби рефлексияға және өзін-өзі бағалауға дайындық	Кәсіби жетістіктеріне өзін-өзі бағалау жүргізеді; қызмет нәтижелерін қойылған мақсаттармен сәйкестендіреді; өзіне сын көзбен талдау жасау қабілетін көрсетеді	Өзін-өзі бағалау, рефлексивтік күнделік, сауалнама алу	0-2
3	Өзінің кәсіби қиындықтарын анықтай алу қабілеті	Кәсіби тапшылықтарды (дефициттерді) анықтайды; туындаған қиындықтардың себептерін талдайды; оларды еңсеру жолдарын ұсынады	Кейс-талдау, өзіндік есеп (самоотчет), сараптамалық бағалау	0-2
4	Бұдан әрі кәсіби даму бағыттарын айқындай білу	Кәсіби даму мақсаттарын тұжырымдайды; құзыреттіліктерді жетілдірудің жеке жоспарын әзірлейді; мақсаттарға қол жеткізуге арналған ресурстарды анықтайды	Портфолио, жеке даму жоспары, сараптамалық бағалау	0-2
5	Жаңа педагогикалық технологияларды меңгеруге дайындық	Жаңа технологияларды зерттеуде бастамашылық танытады; оқыту іс-шараларына қатысады; практикалық тапсырмаларға жаңа тәсілдерді енгізеді	Портфолио талдауы, бақылау, өзіндік есеп (самоотчет)	0-2
6	Нәтижелерді талдау негізінде өз қызметіне түзетулер енгізе алу қабілеті	Нәтижелерді талдағаннан кейін білім беру шешімдеріне өзгерістер енгізеді; тәлімгерлер мен сарапшылардың ұсынымдарын ескереді; қызметтің оң динамикасын көрсетеді	Бақылау, қызмет өнімдерін талдау, сараптамалық бағалау	0-2
7	Үздіксіз білім алуға және кәсіби өсуге ұмтылу	Қосымша білім беру бағдарламаларына қатысады; онлайн-курстардан өтеді; кәсіби білімін жүйелі түрде жаңартып отырады	Портфолио, жетістіктерді талдау, өзіндік есеп (самоотчет)	0-2
8	Инновациялық қызметке және жаңа білім беру практикаларын ендіруге дайындық	Инновациялық шешімдерді әзірлейді және апробациялайды (сынақтан өткізеді); конкурстарға, жобалар мен зерттеулерге қатысады; заманауи білім беру практикаларын пайдаланады	Жобаларды талдау, сараптамалық бағалау, портфолио	0-2
9	Педагогикалық жағдаяттарға рефлексивтік талдау жасай алу қабілеті	Педагогикалық жағдаяттарды қабылданған шешімдердің тиімділігі тұрғысынан талдайды; іс-әрекеттің баламалы нұсқаларын анықтайды; мінез-құлық стратегиясын тандауды дәлелдейді	Кейс-талдау, жағдаяттық міндеттер, сараптамалық бағалау	0-2

Дескрипторларды бағалау шкаласы:

- 0 балл – рефлексивтік іс-әрекеттер мүлдем жоқ немесе үзік-үзік (фрагменттік) сипатта көрінеді;
- 1 балл – рефлексивтік іс-әрекеттер жағдаяттық тұрғыда, сыртқы қолдаумен көрініс табады;

- 2 балл – рефлексивтік іс-әрекеттер дербес, жүйелі және саналы түрде жүзеге асырылады.

Рефлексивтік критерий бойынша нәтижелерді интерпретациялау:

- 0–6 балл – төмен деңгей;
- 7–12 балл – орташа деңгей;
- 13–18 балл – жоғары деңгей.

Алынған нәтижелер рефлексивтік критерийдің қалыптасуының жеке профилін анықтауға және технологияны іске асырудың әртүрлі кезеңдерінде болашақ мұғалімдердің кәсіби даму динамикасын қадағалауға мүмкіндік береді.

Кәсіби дайындықтың критерийлері мен көрсеткіштері жүйесі болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлаудың педагогикалық технологиясының нәтижелілігін кешенді бағалауды қамтамасыз етеді және даярлықтың әртүрлі кезеңдерінде кәсіби дайындықтың уәждемелік, когнитивтік, іс-әрекеттік және рефлексивтік компоненттерінің қалыптасу дәрежесін анықтауға мүмкіндік береді.

Рефлексивтік компоненттің қалыптасуы болашақ мұғалімнің үздіксіз кәсіби дамуға, өздігінен білім алуға және білім беру ортасының өзгермелі жағдайларына бейімделуге қабілетін қамтамасыз етеді.

5.2 Болашақ мұғалімдердің дарынды және талантты білім алушылармен жұмысқа кәсіби даярлығын деңгейлік бағалау моделі

Болашақ мұғалімдердің дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығын бағалаудың диагностикалық дәлдігін арттыру мақсатында білім алушылардың білім беру қажеттіліктерінің әртектілігін (неоднородность) және дербестендірілген даярлық принциптерін ескеретін көпкомпонентті бағалау моделі пайдаланылады. Нәтижелерді бағалау тек дайындықтың интегралдық көрсеткіші негізінде ғына емес, сонымен қатар уәждемелік, когнитивтік, іс-әрекеттік және рефлексивтік критерийлердің қалыптасуының жеке профилін құру арқылы да жүзеге асырылады [17,26].

Даярлық нәтижелерін саралау критикалық, базалық, функционалдық, алдыңғы қатарлы және инновациялық-шығармашылық деңгейлерді қамтитын бес деңгейлі шкаламен ұсынылған. Мұндай градация кәсіби дайындық құрылымындағы сапалық өзгерістерді неғұрлым егжей-тегжейлі тіркеуге, жеке білім беру тапшылықтары мен даму ресурстарын айқындауға, сондай-ақ технологияны іске асырудың әртүрлі кезеңдерінде кәсіби құзыреттіліктердің қалыптасу динамикасына мониторинг жүргізуге мүмкіндік береді.

Бағалауға профильдік тәсіл әрбір критерийдің қалыптасу дәрежесін және олардың өзара байланысын көрсететін кәсіби дамудың жеке карталарын құру мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Бұл ретте кәсіби дайындық деңгейі интегралдық көрсеткіш бойынша анықталады, ал әрбір білім алушы дамудың әртүрлі деңгейлерінде болуы мүмкін уәждемелік, когнитивтік, іс-әрекеттік және рефлексивтік критерийлердің қалыптасуының жеке профилімен сипатталады. Бұл болашақ мұғалімдерді даярлаудың дербестендірілген

траекторияларын жобалауға, білім беруді сүйемелдеу мазмұнына дер кезінде түзетулер енгізуге және технологияны меңгеру процесінде білім алушылардың кәсіби прогресін объективті бағалауды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді [17,26].

Кәсіби дайындық деңгейлерін бөліп көрсету болашақ мұғалімдердің дарынды әрі талантты білім алушыларды анықтау, дамыту және сүйемелдеу үшін қажетті құзыреттіліктерді меңгеру дәрежесін анықтауға, сондай-ақ технологияны іске асыру процесінде олардың қалыптасу динамикасын бағалауға мүмкіндік береді. Кәсіби дайындық деңгейін анықтау уәждемелік, когнитивтік, іс-әрекеттік және рефлексивтік критерийлерді кешенді бағалау негізінде жүзеге асырылады. Әрбір деңгей кәсіби білімнің, біліктің, қызмет тәжірибесінің, құндылықтық бағдарлардың және кәсіби өзін-өзі дамыту қабілетінің қалыптасу дәрежесін көрсетеді.

Инновациялық-шығармашылық деңгей кәсіби дайындықтың барлық компоненттерінің жүйелі және тұрақты қалыптасуымен сипатталады. Білім алушы жоғары деңгейдегі кәсіби уәждемені, дарындылық педагогикасы мен психологиясы саласындағы терең білімді, дарынды білім алушылардың әртүрлі санаттары үшін білім беру шешімдерін дербес жобалау және іске асыру қабілетін көрсетеді. Бұл деңгейдің айрықша ерекшелігі – инновациялық қызметке, жаңа білім беру практикаларын әзірлеу мен апробациялауға, дарынды балаларды сүйемелдеу үшін цифрлық технологияларды, білім беру аналитикасын және жасанды интеллект құралдарын пайдалануға дайындық болып табылады. Рефлексивтік қызмет саналы әрі жүйелі сипатқа ие және үздіксіз кәсіби жетілуді қамтамасыз етеді.

Алдыңғы қатарлы деңгей кәсіби дайындықтың негізгі компоненттерінің жоғары дәрежеде қалыптасуымен сипатталады. Білім алушы тұрақты кәсіби уәждемеге, жүйелі білімге ие және дарынды білім алушыларды анықтауға, дамытуға және сүйемелдеуге байланысты кәсіби міндеттердің көпшілігін дербес шешуге қабілетті. Сонымен қатар, инновациялық белсенділік пен меншікті білім беру шешімдерін құру қабілеті негізінен таныс кәсіби жағдаяттарда ғына көрініс табады.

Функционалдық деңгей типтік кәсіби міндеттерді орындау үшін кәсіби дайындықтың жеткілікті деңгейде қалыптасуымен сипатталады. Білім алушы дарынды білім алушылармен жұмыс істеудің негізгі білімі мен технологияларын меңгерген, оларды стандартты педагогикалық жағдаяттарда қолдануға, жеке білім беру бағыттарының жекелеген элементтерін әзірлеуге және оқытушының, тәлімгердің немесе тәжірибелі педагогтің консультациялық қолдауымен педагогикалық сүйемелдеуді жүзеге асыруға қабілетті. Рефлексивтік біліктер өз қызметін талдау және бұдан әрі кәсіби даму бағыттарын анықтау үшін жеткілікті деңгейде қалыптасқан.

Базалық деңгей кәсіби дайындық компоненттерінің ішінара қалыптасуымен сипатталады. Білім алушы дарынды балалармен жұмыс істеуге оң көзқарас танытады, бірақ уәждеме негізінен жағдаяттық сипатқа ие. Дарындылық педагогикасы мен психологиясы саласындағы білім үзік-үзік болып табылады, кәсіби біліктерді қолдану негізінен үлгі бойынша немесе

сыртқы сүйемелдеу жағдайында жүзеге асырылады. Рефлексивтік қабілеттер жеткіліксіз дамыған және кәсіби қызметті толыққанды дербес түзетуді қамтамасыз етпейді.

Критикалық деңгей кәсіби дайындық компоненттерінің көпшілігінің жеткіліксіз қалыптасуымен сипатталады. Білім алушы дарындылықтың теориялық негіздерін түсінуде елеулі қиындықтарға тап болады, дарынды білім алушыларды диагностикалау мен сүйемелдеудің қажетті әдістерін меңгермеген, кәсіби қызметтің бұл түріне төмен уәждеме көрсетеді және кәсіби өзін-өзі дамытуға тұрақты қажеттілік танытпайды. Кәсіби іс-әрекеттерді орындау тек тұрақты сыртқы қолдау жағдайында ғына мүмкін болады, ал рефлексивтік қызмет эпизодтық сипатта болады.

Ұсынылған бес деңгейлі модель бағалауға профильдік тәсілмен ұштаса отырып, болашақ мұғалімдердің дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығын көпөлшемді диагностикалауды қамтамасыз етеді. Интегралдық және критериалдық көрсеткіштерді пайдалану жалпы дайындық деңгейін анықтап ғына қоймай, білім алушының күшті жақтары мен кәсіби тапшылықтарының жеке конфигурациясын айқындауға мүмкіндік береді. Сипатталған жағдай дербестендірілген білім беру траекторияларын жобалау, кәсіби прогреске мониторинг жүргізу және болашақ педагогтердің жеке білім беру қажеттіліктеріне сәйкес даярлық мазмұнын дер кезінде түзету үшін негіз жасайды.

5.3 Болашақ мұғалімдердің дарынды балалармен жұмысқа кәсіби даярлығын бағалаудың диагностикалық құралдары

Педагогикалық технологияның диагностикалық-нәтижелілік компонентінің маңызды элементі – болашақ мұғалімдердің дарынды балалармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығының қалыптасу дәрежесі туралы объективті ақпарат алуды қамтамасыз ететін диагностикалық құралдар (инструментарий) болып табылады. Оның негізгі мақсаты білім алушылардың кәсіби құзыреттіліктерінің даму динамикасын айқындау, дайындықтың уәждемелік, когнитивтік, іс-әрекеттік және рефлексивтік компоненттерінің қалыптасу деңгейін анықтау, сондай-ақ даярлықтың әртүрлі кезеңдерінде педагогикалық технологияны іске асырудың тиімділігін бағалау болып табылады.

Педагогикалық білім беру сапасын бағалаудың заманауи тәсілдері бағалаудың объективтілік, жүйелілік, валидтілік, сенімділік және көпқырлылық принциптеріне негізделген кешенді диагностика жүйесін пайдалануды көздейді. Осыған байланысты, әзірленген технология шеңберінде болашақ педагогтердің кәсіби дамуы туралы тұтас түсінік алуға мүмкіндік беретін өзара бірін-бірі толықтыратын сандық және сапалық диагностика әдістерінің жиынтығы қолданылады [14,2,17].

Диагностикалық құралдар өзін-өзі бағалау, сараптамалық бағалау, педагогикалық бақылау, білім алушылардың қызмет өнімдерін талдау әдістерін және аудиториялық әрі аудиториядан тыс оқу қызметі, жобалық

және зерттеу жұмыстары, кәсіби бағытталған кейстерді орындау, педагогикалық практикадан өту, білім беру жобаларын әзірлеу процесінде жүзеге асырылатын кәсіби құзыреттіліктердің қалыптасуын бағалауды, сондай-ақ дарынды әрі талантты білім алушыларды анықтауға, дамытуға және сүйемелдеуге байланысты кәсіби міндеттерді шешуді қамтиды. Диагностиканың кешенді сипаты әртүрлі ақпарат көздерін салыстыру мүмкіндігін қамтамасыз етеді және алынатын нәтижелердің шынайылығын арттырады.

Технологияның нәтижелілігін бағалау жүйесі кезең-кезеңімен жүргізіледі және технологияны іске асырудың бүкіл кезеңі бойында болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығы қалыптасуының динамикасына мониторинг жүргізуді қамтамасыз етеді. Әрбір кезең үшін аралық және қорытынды білім беру нәтижелеріне қол жеткізуді бағалауға, сондай-ақ білім беру процесіне дер кезінде түзетулер енгізуге мүмкіндік беретін тиісті диагностикалық құралдар анықталған.

Кесте 10 – Педагогикалық технологияны іске асыру кезеңдерінде оның нәтижелілігін бағалау жүйесі

№	Технологияны іске асыру кезеңі	Диагностикалық құралдар	Бағаланатын көрсеткіштер	Бағалау нәтижесі
1	Уәждемелік-құндылықтық	Сауалнама алу, кәсіби уәждеме сұрақнамалары, өзін-өзі бағалау, эссе, рефлексивтік парақтар, бақылау	Дарындылық проблемаларына деген қызығушылық, кәсіби уәждеме, дарынды білім алушылармен жұмыс істеуге деген құндылықтық көзқарас, кәсіби дамуға дайындық	Білім алушының жеке уәждемелік профилі, уәждемелік критерийдің қалыптасу деңгейі
2	Когнитивтік-мазмұндық	Тестілеу, коллоквиумдар, кейс-тапсырмалар, педагогикалық жағдаяттарды талдау, бақылау тапсырмалары, электрондық тестілеу	Дарындылық тұжырымдамаларын, диагностикалау әдістерін, дарынды білім алушыларды оқыту мен сүйемелдеу технологияларын білу, цифрлық технологиялар мен ЖИ (жасанды интеллект) мүмкіндіктерін түсіну	Когнитивтік критерийдің қалыптасу деңгейі және теориялық даярлықты меңгеру дәрежесі
3	Практикалық-іс-әрекеттік	Қызмет өнімдерін талдау, жобаларды сараптамалық бағалау, педагогикалық практика, портфолио, бақылау, кейстер мен жобалық жұмыстарды қорғау	Дарындылықты диагностикалау, білім беру ортасын жобалау, жеке бағыттарды әзірлеу, заманауи педагогикалық технологияларды қолдану дағдылары	Іс-әрекеттік критерийдің қалыптасу деңгейі және кәсіби міндеттерді шешуге дайындық
4	Рефлексивтік-бағалау	Рефлексивтік күнделік, өзін-өзі талдау, сараптамалық бағалау,	Кәсіби рефлексияға, өзін-өзі бағалауға, қызметті түзетуге,	Кәсіби дайындықтың жеке профилі

		интервью, кәсіби даму портфолиосы, қорытынды аттестация	бұдан әрі даму бағыттарын анықтауға қабілеттілік	және оның қалыптасуының интегралдық деңгейі
--	--	---	--	---

10-кестеде ұсынылған диагностикалық құралдар болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығы қалыптасуының динамикасы туралы объективті ақпарат алуды қамтамасыз ететін сандық және сапалық бағалаудың өзара бірін-бірі толықтыратын әдістерінің кешені арқылы іске асырылады. Диагностиканың негізгі әдістерінің бірі – білім алушылардан сауалнама алу болып табылады, ол кәсіби уәждеме деңгейін, дарынды әрі талантты білім алушылармен жұмыс істеуге деген көзқарасты, инновациялық қызметке дайындықты және кәсіби өзін-өзі дамытуға ұмтылысты анықтауға бағытталған. Сауалнама алу білім алушылардың құндылықтық бағдарларын, олардың дарынды балалармен жұмыс істеу технологияларын меңгеруге деген қызығушылық дәрежесін және кәсіби дайындықтың уәждемелік критерийінің қалыптасу деңгейін анықтауға мүмкіндік береді.

Когнитивтік критерийді бағалау үшін тестілеу, кейс-тапсырмалар, педагогикалық жағдаяттарды талдау және бақылау жұмыстары қолданылады, олар дарындылық педагогикасы мен психологиясы, қабілеттерді диагностикалау, білім беру ортасын жобалау және дарынды білім алушыларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу саласындағы теориялық білімді меңгеру деңгейін анықтауға мүмкіндік береді.

Іс-әрекеттік критерийді диагностикалау жобалық және зерттеу қызметі нәтижелерін сараптамалық бағалау, кәсіби бағытталған кейстерді талдау, педагогикалық практика, білім алушылардың портфолиосы және кәсіби міндеттердің орындалуын бақылау арқылы жүзеге асырылады. Бұл әдістер практикалық біліктердің қалыптасу деңгейін және алынған білімді шынайы педагогикалық қызмет жағдайында қолдана алу қабілетін анықтауға мүмкіндік береді.

Рефлексивтік критерийді бағалау рефлексивтік күнделіктерді, өзін-өзі бағалау материалдарын, кәсіби даму портфолиосын талдауға, интервью және сараптамалық бағалау нәтижелеріне негізделеді. Бұл әдістерді пайдалану білім алушылардың өзін-өзі талдауға, өз қызметінің нәтижелерін бағалауға, кәсіби тапшылықтарды анықтауға және бұдан әрі кәсіби даму бағыттарын жобалауға қабілеттілігін айқындауға мүмкіндік береді.

Өзара бірін-бірі толықтыратын диагностика әдістерін кешенді қолдану болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығын бағалаудың объективтілігін қамтамасыз етеді, оның қалыптасу динамикасына мониторинг жүргізуге және педагогикалық технологияны іске асырудың нәтижелілігі туралы шынайы ақпарат алуға мүмкіндік береді.

Когнитивтік компонентті бағалау үшін білім алушылардың дарындылық педагогикасы мен психологиясы саласындағы теориялық даярлық деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін тестілеу және бақылау тапсырмалары пайдаланылады. Тест материалдары дарындылықтың заманауи тұжырымдамаларын, диагностикалау әдістерін, дарынды білім алушыларды

оқыту мен сүйемелдеу технологияларын, дербестендірілген және инклюзивті білім беру принциптерін, сондай-ақ білім беру процесінде цифрлық технологиялар мен жасанды интеллектіні қолдану мүмкіндіктерін білуге арналған тапсырмаларды қамтиды.

Диагностикада оқу қызметі, практикалық тапсырмаларды орындау және педагогикалық практикадан өту процесінде жүзеге асырылатын педагогикалық бақылау маңызды рөл атқарады. Бақылаудың объективтілігін қамтамасыз ету үшін арнайы әзірленген бақылау карталары мен диагностикалық бақылау парақтары пайдаланылады, олар кәсіби маңызы бар сапалардың көріну деңгейін, білім алушылармен өзара әрекеттесу ерекшеліктерін, білім беру процесін ұйымдастыру және заманауи педагогикалық технологияларды қолдана алу қабілетін тіркеуге мүмкіндік береді.

Диагностикалық ақпараттың маңызды көзі білім алушылардың қызмет өнімдерін талдау болып табылады. Талдау объектілері ретінде жеке білім беру бағыттары, дарынды білім алушыларды сүйемелдеу бағдарламалары, зерттеу жобалары, әдістемелік әзірлемелер, талдамалық есептер, диагностикалық материалдар және оқу мен кәсіби бағытталған қызметтің басқа да нәтижелері қарастырылады. Бұл материалдарды талдау болашақ педагогтердің жобалау, әдістемелік және зерттеушілік құзыреттіліктерінің қалыптасу дәрежесін бағалауға мүмкіндік береді [14,2,22].

Кәсіби дайындықтың іс-әрекеттік компонентінің қалыптасу деңгейін анықтау үшін жобалық жұмыстар мен педагогикалық практика нәтижелерін сараптамалық бағалау қолданылады. Университет оқытушылары, практика жетекшілері, тәлімгерлер және білім беру ұйымдарының педагогтері сарапшы ретінде әрекет етеді. Сараптамалық бағалау білім алушылардың алған білімін кәсіби қызметте қолдана алу, педагогикалық шешімдер қабылдау, білім беру процесін ұйымдастыру және дарынды білім алушыларды сүйемелдеуді жүзеге асыру қабілетін анықтауға мүмкіндік береді.

Диагностикалық жүйеде шынайы кәсіби жағдаяттарды модельдейтін кейстік тапсырмалар ерекше орын алады. Педагогикалық кейстерді шешу студенттердің талдамалық, диагностикалық және жобалау біліктерінің қалыптасу деңгейін, белгісіздік жағдайында негізделген шешімдер қабылдау және дарынды білім алушылармен педагогикалық өзара әрекеттесудің оңтайлы стратегияларын таңдау қабілетін бағалауға мүмкіндік береді.

Кәсіби дайындықтың рефлексивтік компонентін дамыту үшін өзін-өзі бағалау және өзара бағалау әдістері қолданылады. Оларды қолдану білім алушыларда өз қызметін талдау, оның нәтижелерін объективті бағалау, кәсіби тапшылықтарды анықтау және бұдан әрі кәсіби жетілу бағыттарын айқындау қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді. Қосымша құрал ретінде білім алушылардың кәсіби санасындағы өзгерістерді тіркеуге және олардың кәсіби даму динамикасын қадағалауға мүмкіндік беретін рефлексивтік есептер қолданылады.

Диагностиканың заманауи құралдарының бірі білім алушының электрондық портфолиосы болып табылады, ол оның оқу, зерттеу, жобалау

және практикалық қызметтегі жетістіктерін көрсететін материалдардың жүйеленген жиынтығын білдіреді. Электрондық портфолио білім алушының жеке білім беру траекториясына мониторинг жүргізуге, кәсіби құзыреттіліктерді меңгеру нәтижелерін тіркеуге және бүкіл оқу кезеңі бойында кәсіби өсу динамикасын бағалауға мүмкіндік береді.

Болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындығы туралы қосымша ақпарат алу үшін әңгімелесу және интервью жүргізу әдістері пайдаланылады. Бұл әдістер білім алушылардың кәсіби ойлау ерекшеліктерін, дарындылық проблемаларын түсіну тереңдігін, кәсіби таңдаудың саналылық дәрежесін және дербес педагогикалық қызметке дайындығын айқындауға мүмкіндік береді.

Өзара бірін-бірі толықтыратын диагностикалық әдістер кешенін қолдану болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлау нәтижелерін көпдеңгейлі бағалауды қамтамасыз етеді. Сандық және сапалық диагностика әдістерінің ұштасуы кәсіби дайындықтың ағымдағы қалыптасу деңгейін анықтап ғына қоймай, педагогикалық технологияны іске асыру процесінде оның даму динамикасын айқындауға да мүмкіндік береді.

Диагностикалық құралдар болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлаудың педагогикалық технологиясының тиімділігін бағалаудың маңызды механизмі ретінде әрекет етеді. Оны пайдалану білім алушылардың кәсіби қалыптасуына объективті мониторинг жүргізуді қамтамасыз етеді, даярлық процесіндегі қиындықтарды дер кезінде анықтауға және білім беру процесінің мазмұны мен ұйымдастырылуын түзетуге мүмкіндік береді. Нәтижесінде диагностикалық-нәтижелілік компонент технологияның басты нәтижесінің – болашақ педагогтердің заманауи білім беру жағдайында дарынды білім алушыларды анықтауға, дамытуға және сүйемелдеуге кәсіби дайындығының қалыптасуын ғылыми негізделген бағалауды қамтамасыз етеді.

Қорытынды

Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлау — заманауи педагогикалық білім беруді дамытудың басым бағыттарының бірі болып табылады. Білім беру міндеттерінің күрделенуі, оқытуды дербестендіруге бағытталу, инклюзивті практикаларды дамыту және цифрлық технологияларды белсенді енгізу дарынды білім алушыларды тиімді анықтауға, дамытуға және сүйемелдеуге қабілетті педагогикалық кадрларды кәсіби даярлау жүйесін жетілдіруді талап етеді.

Болашақ мұғалімдерді дарынды балалармен жұмыс істеуге даярлаудың әзірленген педагогикалық технологиясы заманауи білім беру жағдайында білім алушылардың педагогикалық қызметті жүзеге асыруға кәсіби дайындығын қалыптастыруды қамтамасыз ететін, өзара байланысты концептуалдық, мазмұндық, процестік және диагностикалық-нәтижелілік компоненттердің біртұтас жүйесін білдіреді.

Технологияның концептуалдық негізін дарындылықты анықтау, дамыту және сүйемелдеу процестерін кешенді түсінуді қамтамасыз ететін құзыреттілік, іс-әрекеттік, тұлғалық-бағдарлы, жүйелілік және цифрлық тәсілдер құрайды. Бұл тәсілдерді іске асыру болашақ педагогті даярлауды дарынды білім алушылардың әртүрлі санаттарымен тиімді жұмыс істеу үшін қажетті кәсіби құзыреттіліктерді дәйекті түрде қалыптастыру процесі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Технологияның мазмұндық бөлігі дарындылық туралы ғылыми білімді қалыптастыруға, диагностикалау әдістерін меңгеруге, жобалау және зерттеушілік біліктерді дамытуға, заманауи педагогикалық технологияларды игеруге, сондай-ақ дарынды балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің практикалық тәжірибесін жинақтауға бағытталған өзара байланысты модульдер жүйесімен ұсынылған. Оқытуды дербестендіру, педагогтің кәсіби қызметінде білім беру аналитикасы мен жасанды интеллект құралдарын пайдалану мәселелеріне ерекше назар аударылған.

Технологияның процестік бөлігі кәсіби уәждемені қалыптастырудан теориялық білімді меңгеруге, практикалық біліктерді дамытуға және өз қызметінің нәтижелерін рефлексивтік тұрғыдан ұғынуға дәйекті түрде көшуді қамтамасыз етеді. Оқытудың белсенді, интерактивті және практикаға бағытталған әдістері кешенін пайдалану болашақ педагогтердің зерттеушілік, диагностикалық, жобалау, әдістемелік және рефлексивтік құзыреттілігін дамытуға ықпал етеді.

Технологияны іске асырудың тиімділігі білім алушылардың кәсіби уәждемесін дамытуды, теориялық және практикалық даярлықты интеграциялауды, білім беру процесін дербестендіруді, оқытуды цифрландыруды, зерттеу қызметін дамытуды, тәлімгерлік пен болашақ мұғалімдердің кәсіби қалыптасуын рефлексивтік сүйемелдеуді қамтитын ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттар жүйесімен қамтамасыз етіледі.

Технологияның диагностикалық-нәтижелілік компоненті болашақ педагогтердің кәсіби дайындығының қалыптасуын уәждемелік, когнитивтік, іс-әрекеттік және рефлексивтік критерийлер негізінде кешенді бағалауға

мүмкіндік береді. Көрсеткіштер, деңгейлер және диагностикалық құралдар жүйесін пайдалану даярлық нәтижелеріне объективті мониторинг жүргізуді қамтамасыз етеді және технологияны іске асырудың барлық кезеңдерінде білім алушылардың кәсіби даму динамикасын қадағалауға мүмкіндік береді.

Әзірленген педагогикалық технология ғылыми негізділікке, практикалық бағыттылыққа және жоғары педагогикалық білім беру жүйесіне ендірудің жоғары әлеуетіне ие. Оны іске асыру болашақ мұғалімдерді даярлау сапасын арттыруға ықпал етеді және дербестендірілген, инклюзивті әрі цифрлық білім беру жағдайында дарынды балалармен жұмыс істеуге кәсіби дайындықты қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі

- 1.OECD. Education Policy Outlook 2021: Shaping Responsive and Resilient Education in a Changing World. – Paris : OECD Publishing, 2021. – 284 p.
- 2.UNESCO. Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education: All Means All. – Paris : UNESCO Publishing, 2020. – 512 p.
- 3.Renzulli J. S. The Three-Ring Conception of Giftedness: A Developmental Model for Promoting Creative Productivity. – Mansfield Center : Creative Learning Press, 2016. – 248 p.
- 4.Sternberg R. J. ACCEL: A New Model for Identifying the Gifted // Roeper Review. – 2018. – Vol. 40, No. 3. – P. 152–169.
- 5.Dabrowski K. Psychoneurosis Is Not an Illness. – London : Gryf Publications, 1972. – 304 p.
- 6.Tomlinson C. A. The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners. – 2nd ed. – Alexandria : ASCD, 2014. – 192 p.
- 7.Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – New York : Basic Books, 2011. – 528 p.
- 8.World Bank. Reimagining Human Connections: Technology and Innovation in Education. – Washington, DC : World Bank, 2022. – 168 p.
- 9.Выготский Л. С. Мышление и речь. – М. : Лабиринт, 1999. – 352 с.
- 10.Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М. : Смысл, 2005. – 352 с.
- 11.Rogers C. Freedom to Learn for the 21st Century. – Columbus : Merrill/Prentice Hall, 2014. – 416 p.
- 12.Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования : учебник. – Екатеринбург : Изд-во РГППУ, 2021. – 412 с.
- 13.Зимняя И. А. Ключевые компетенции как результат современного образования. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2021. – 42 с.
- 14.OECD. The Potential Impact of AI on Equity and Inclusion in Education. – Paris : OECD Publishing, 2024. – 156 p.
- 15.Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. – Boston : Center for Curriculum Redesign, 2021. – 48 p.
- 16.UNICEF. Innocenti Report: Global Outlook on Children and Education. – New York : UNICEF, 2023. – 128 p.
- 17.Zimmerman B. J. Self-Regulated Learning Revisited // Educational Psychologist. – 2021. – Vol. 56, No. 3. – P. 143–156.
- 18.Karakaş Mısırlı S. Gifted Education and Cognitive Development. – London : Routledge, 2026. – 254 p.
- 19.Ганье Ф. Одаренность и талант: теория дифференцированной модели одаренности и таланта // Психология одаренности и творчества / под ред. Д. Б. Богоявленской. – М. : Академия, 2018. – С. 85–108.
- 20.Sternberg R. J. Cognitive Theories of Giftedness. – New York : Springer, 2022. – 276 p.

21. Vidal-Fernández A. Collaborative Learning in Personalized Environments. – London : Springer Nature, 2025. – 231 p.
22. Siemens G. Learning Analytics and Adaptive Systems in Education. – New York : Routledge, 2021. – 245 p.
23. Chen J. AI and Adaptive Learning Systems. – Singapore : Springer Nature, 2025. – 214 p.
24. Önal H. Contemporary Approaches to Gifted Education. – Ankara : Pegem Akademi, 2026. – 286 p.
25. UNESCO. AI Competency Framework for Teachers. – Paris : UNESCO Publishing, 2024. – 96 p.
26. Матаев С. К., Абдрахманова Г. К., Тлеубергенова А. С. Система подготовки педагогов для работы с одаренными детьми. – Астана : Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, 2025. – 184 с.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ

РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН

СВИДЕТЕЛЬСТВО
О ВНЕСЕНИИ СВЕДЕНИЙ В ГОСУДАРСТВЕННЫЙ РЕЕСТР
ПРАВ НА ОБЪЕКТЫ, ОХРАНЯЕМЫЕ АВТОРСКИМ ПРАВОМ

№ 74869 от «15» июня 2026 года

Фамилия, имя, отчество, (если оно указано в документе, удостоверяющем личность) автора (ов):
УТИЛОВА АЙГУЛЬ МУРАТОВНА,
Шакенова Таттигуль Жилкибаевна,
Кабиева Салтанат Жумабаевна,
ЖАНҒАЗЫ ГҮЛНАР САДЫҚҚЫЗЫ

Асанинова Алмагуль Жаяковна,
БАЙДАЛИНОВА БИБЕНУР АСКАРОВНА,
Шавалиева Зульфия Шавалиева,

Вид объекта авторского права: произведение литературы

Название объекта: ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К РАБОТЕ С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ

Дата создания объекта: 10.06.2026

Құжат түпнұсқалығын <http://www.kazpatent.kz/rz/saitynyyn>
"Авторлық құқық" бөлімінде тексеруге болады. <https://copyright.kazpatent.kz>

Подлинность документа возможно проверить на сайте kazpatent.kz
в разделе «Авторское право» <https://copyright.kazpatent.kz>

Подписано ЭЦП

А. Ахметов